

Kazneno djelo silovanja s naglaskom na sudsku praksu Županijskog suda u Varaždinu

Đula, Karlo

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:846813>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-20**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Pravni fakultet u Zagrebu
Katedra za kazneno pravo

Karlo Đula

Kazneno djelo silovanja s naglaskom na sudsku praksu Županijskog suda u Varaždinu

Diplomski rad

Mentorica: prof. dr. sc. Maja Munivrana

U Zagrebu, 2024.

IZJAVA O IZVORNOSTI

Ja, Karlo Đula pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Karlo Đula, v.r.

SAŽETAK

Rad se primarno bavi definicijom i bitnim elementima kaznenog djela silovanja, koje je jedno od najtežih kaznenih djela u svim suvremenim zakonodavstvima. Silovanje poznaju pravni poreci od davnina, ali suvremeni izazovi, feministička inicijativa i razvijena sudska praksa doveli su do potrebe za učestalim promjenama spomenutog kaznenog djela. Stoga, ne čudi da je upravo silovanje jedno od kaznenih djela koje se najčešće mijenja u hrvatskom pravnom poretku. Na početku rada slijedi izlaganje svih važnijih izmjena kaznenog djela silovanja. U početku je kao žrtva mogla nastupiti jedino ženska osoba te pravni poredak nije poznavao silovanje u braku, postepenim razvojem dolazi do inkriminiranja silovanja u braku, a u ulozi žrtve se može pojaviti i muška osoba. Revolucionarni zaokret u inkriminiranju silovanja predstavlja presuda Europskog suda za ljudska prava MC protiv Bugarske koja je dovela do inkriminiranja svakog spolnog odnošaja bez pristanka, neovisno o otporu žrtve. Također, Istanbulska konvencija predviđa posebnu zaštitu žena od obiteljskog i drugog rodno uvjetovanog nasilja. U radu su bitni elementi samog kaznenog djela praćeni primjerima iz sudske prakse Županijskog suda u Varaždinu koja potvrđuje da i u 21. stoljeću navedeno kazneno djelo nije toliko rijetko. Na kraju rada slijedi kratak prikaz kriminoloških zapažanja vezanih uz navedeno kazneno djelo, prikaz karakteristika tipičnog počinitelja te nekih predrasuda vezanih uz samu žrtvu.

KLJUČNE RIJEČI: silovanje, Istanbulska konvencija, MC protiv Bugarske, spolni odnošaj bez pristanka, prijetnja, sila, sa spolnim odnošajem izjednačena radnja, Županijski sud u Varaždinu

SUMMARY

The paper primarily deals with the definition and essential elements of the criminal offense of rape, which is one of the most serious criminal offenses in all modern legislation. Rape has been known by legal orders since ancient times, but modern challenges, feminist initiatives and developed judicial practice have led to the need for frequent changes to the mentioned criminal act. Therefore, it is not surprising that rape is one of the most frequently changed crimes in the Croatian legal system. At the beginning of the paper, all important changes to the criminal offense of rape are presented. In the beginning, only a female person could appear as a victim, and the legal order did not recognize marital rape, with gradual development, marital rape is criminalized, and a male person can also appear as a victim. A revolutionary turn in the criminalization of rape is represented by the judgment of the European Court of Human Rights *MC* against Bulgaria, which led to the criminalization of any sexual intercourse without consent, regardless of the victim's resistance. Also, the Istanbul Convention provides frame for special protection of women against domestic and other gender-based violence. In the paper, the essential elements of the criminal offense itself are followed by examples from the judicial practice of the County Court in Varaždin, which confirms that even in the 21st century the mentioned criminal offense is not so rare. At the end of the paper, there is a brief presentation of criminological observations related to the mentioned crime, a description of the characteristics of a typical perpetrator, and some prejudices related to the victim himself.

KEY WORDS: rape, Istanbul Convention, *MC* against Bulgaria, sexual intercourse without consent, threat, force, sexual intercourse, County Court in Varaždin

SADRŽAJ

I.	UVOD.....	1
II.	RAZVOJ KAZNENOG DJELA SILOVANJA	2
1.	Rani počeci inkriminiranja silovanja.....	2
2.	Krivični zakonik od 1. srpnja 1951.	4
3.	Krivični zakon iz 1977.	4
4.	Kazneni zakon iz 1997.	5
5.	Kazneni zakon iz 2011.	6
6.	Izmjene i dopune Kaznenog zakona koje su stupile na snagu 1. siječnja 2020.	10
7.	Izmjene i dopune Kaznenog zakona koje su stupile na snagu 2. travnja 2024.....	11
III.	MC PROTIV BUGARSKÉ.....	11
IV.	KONVENCIJA VIJEĆA EUROPE O SPREČAVANJU I BORBI PROTIV NASILJA NAD ŽENAMA I NASILJA U OBITELJI.....	12
V.	SPOLNI ODNOŠAJ I SA SPOLNIM ODNOŠAJEM IZJENDAČENA RADNJA.....	14
1.	SPOLNI ODNOŠAJ.....	14
2.	RADNJA IZJEDNAČENA SA SPOLNIM ODNOŠAJEM	15
2.1.	Immissio in os.....	16
2.2.	Immission in annus.....	16
2.3.	Penetracija drugih dijelova tijela i predmeta u tjelesne otvore žrtve.....	17
VI.	SILA I PRIJETNJA	18
1.	Sila.....	18
2.	Prijetnja.....	19
3.	Sila i prijetnja.....	20
VII.	NAMJERA KOD KAZNENOG DJELA SILOVANJA	21
VIII.	PRISTANAK.....	22

1.	Primjeri iz sudske prakse Županijskog suda u Varaždinu u kojima nije bilo pristanka.....	23
IX.	POKUŠAJ KAZNENOG DJELA SILOVAJA	23
X.	PRODULJENO KAZNENO DJELO SILOVANJA- PRIMJENJIVOST INSTITUTA.....	24
XI.	KVALIFICIRANI OBLIK KAZNENOG DJELA.....	26
XII.	KAZNENO DJELO SILOVANJA S KRIMINOLOŠKOG ASPEKTA.....	27
1.	TAMNA BROJKA KOD KAZNENOG DJELA SILOVANJA.....	28
2.	TIPOVI SILOVANJA.....	29
XIII.	ZAKLJUČAK.....	30
XIV.	LITERATURA:.....	33

I. UVOD

Kazneno djelo silovanja, izdvaja se kao jedno od najtežih kaznenih djela u suvremenim pravnim porecima kojim se napada spolna sloboda osobe. Ne čudi da je kazneno djelo silovanja, centralno djelo XVI. glave Kaznenog zakona iz 2011.¹ godine (u daljnjem tekstu KZ11) čiji je objekt zaštite spolna sloboda. Spolna sloboda koju definiramo kao slobodu koja pripada svakom pojedincu te koja mu omogućuje da izabere gdje, kada i s kim će stupiti u spolni odnos.² Zaštita spolne slobode vezana je uz zaštitu spolnog integriteta i spolnog samoodređenja.³ Silovanje je poznato u pravnim porecima od davnina, a tijekom vremena se postepeno razvija i usustavljuje pružanjem naprednih zakonskih rješenja. O težini samog kaznenog djela svjedoči činjenica da je rana inkriminacija silovanja bila poznata već u Hamurabijevom zakoniku te se od tada samo postepeno razvija. U najranijim zakonodavstvima, silovana je mogla biti isključivo ženska osoba, s muškarac se mogao pojaviti jedino u ulozi počinitelja tog kaznenog djela. Nadalje, valja istaknuti kako u najranijim zakonodavstvima nije bilo poznato silovanje u braku, odnosno smatrano je da su svi spolni odnosi u braku utemeljeni na obostranom pristanku. Revolucionarni preokret kod kaznenog djela silovanja desio se donošenjem presude *MC protiv Bugarske*⁴ u kojoj je Europski sud za ljudska prava, kao središnje sudbeno tijelo Vijeća Europe, u izreci odluke utvrdilo kako države članice Vijeća Europe trebaju poduzeti sve potrebne mjere kojima je cilj inkriminirati svaki spolni odnošaj bez pristanka. Navedenu odluku, pratila je izmjena hrvatskog Kaznenog zakona koja je uvela posebno kazneno djelo pod nazivom: spolni odnošaj bez pristanka (čl. 152. KZ11). Daljnje izmjene kaznenog zakonodavstva idu za strožim kažnjavanjem počinitelja tako teških kaznenih djela, jačom zaštitom žrtve i potrebom za poboljšanjem položaja žrtve u kaznenom postupku. Nadalje, kod kaznenog djela silovanja možemo uočiti različite načine počinjenje, kod kojih suvremeno zakonodavstvo priznaje uz spolni odnošaj i radnje koje su izjednačene sa spolnim odnošajem. Silovanje, svojim teškim posljedicama za samu žrtvu, visokim stupnjem krivnje počinitelja i različitim modalitetima počinjenja, uvijek je aktualna tema koja zahtjeva detaljnu obradu. Također, vrlo živa sudska praksa može nam poslužiti kao primjer kako su tako teška

¹ Kazneni zakon (Narodne novine br. 125/2011, 144/2012, 56/2015, 61/2015, 101/2017, 118/2018, 114/2022, 114/2023).

² Vidi: Cvitanović, Leo; Derenčinović, Davor; Turković, Ksenija; Munivrana Vajda, Maja; Dragičević Prtenjača, Marta; Maršavelski, Aleksandar; Roksanđić Vidlička, Sunčana, Kazneno pravo-posebni dio, Biblioteka Udžbenici, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2018., str. 206.

³ Vidi: *Ibid.*

⁴ Europski sud za ljudska prava, *MC protiv Bugarske*, zahtjev br. 39272/98, presuda od 4. prosinca 2003.

kaznena djela i dalje, u određenoj mjeri, prisutna. U radu se bitni elementi kaznenog djela silovanja potkrepljuju primjerima iz sudske prakse Županijskog suda u Varaždinu. Pri izradi rada upotrijebljeno je četrnaest presuda iz novije sudske prakse varaždinskog suda koje upotpunjuju određene teorijske pretpostavke. Valja istaknuti kako se u radu ne radi o iscrpnoj analizi navedenih presuda, nego su one poslužile više kako bi se tema približila čitateljima i ilustrirala određene teorijske tvrdnje.

II. RAZVOJ KAZNENOG DJELA SILOVANJA

1. Rani počeci inkriminiranja silovanja

Društva koja su na određenom stupnju ekonomskog i društvenog razvoja, određena ponašanja koja smatraju nemoralna ili neprihvatljiva postepeno inkriminiraju i pretvaraju u kaznena djela. Silovanje se kao oblik društveno neprihvatljivog ponašanja pojavljuje razmjerno rano, već u doba Hamurabijevog zakonika koji je glavni izvor babilonskog prava nastao između 1775. i 1750. g. pr. Kr.⁵ Hamurabijev zakonik je u članku 130. isticao: "Ako avilum⁶ ženi koja je zaručena za aviluma, koja još nije upoznala muškarca i koja stanuje u očevoj kući, zapriječi zapomaganje i leže joj na prsa te ga zateknu, avilum će biti ubijen, žena je slobodna".⁷ Iz citiranog zakonskog članka proizlazi kako je za silovanje bila propisana najstroža, smrtna kazna. Navedeno ne čudi, uzmemo li u obzir kako je svrha tako strogih kaznenih sankcija bila: s jedne strane pokazati nedopuštenost i nemoralnost takvog postupanja koje zadire u moralne temelje zajednice, a s druge strane odvratanje potencijalnih počinitelja strogim kaznama od činjena ovog i sličnih djela.⁸ Valja također spomenuti i Salijski zakonik koji datira iz VI. stoljeća te je jedna od zbirki pravnih propisa salijskih Franaka koja je definirala visinu materijalne odštete za slučaj počinjenja kaznenog djela, pa tako i za slučaj počinjenja kaznenog djela silovanja.⁹ Brkić navodi u svome radu kako je Salijski

⁵ Hamurabi, <https://www.enciklopedija.hr/clanak/hamurabi>, zadnje pristupljeno: 29. ožujka 2024.

⁶ Prof. dr. Šefko Kurtović navodi kako su slobodni ljudi u Hamurabijevom zakoniku bili podijeljeni na dvije skupine: avilu (gospodin) i muškenu (siromah). Temelj razlikovanja navedenih dvaju društvenih skupina bio je imovinski status i imovinska sposobnost, što je imalo za posljedicu različito kažnjavanje pripadnika različitih društvenih slojeva. Avilu je bio gornji sloj i obuhvaćao je vojsku, birokraciju dok je muškenu bio niži društveni sloj. (više o tome: Kurtović, Šefko, Opća povijest prava i države I. knjiga, stari i srednji vijek, Udžbenici Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2005. str. 51.)

⁷ The Code of Hammurabi, <https://avalon.law.yale.edu/ancient/hamframe.asp>, zadnje pristupljeno 29. ožujka 2024.

⁸ Slično: Rittossa Dalida; Martinović, Igor, Spolni odnošaj bez pristanka i silovanje-teorijski i praktični problemi, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 21, broj 2/2014, str. 511.

⁹ Salijski zakon., <https://www.enciklopedija.hr/clanak/salijski-zakon>, zadnje pristupljeno: 29.3.2024.

zakonik predviđao kaznu od 63 solida za obljub slobodne djevojke.¹⁰ Nadalje za obljub robinje bila je previđena kazna od 15 solida, a za obljub kraljeve robinje od 30 solida.¹¹ Usporedivši kazne iz Hamurabijevog zakona i Salijskog zakonika, jasno proizlazi kako su kazne za silovanje u Babilonu bile znatno strože, od onih koje bile propisane Salijskim zakonikom. Od propisa koji su se primjenjivali na području na kojem je danas smještena Republika Hrvatska valja se osvrnuti na Vinodolski zakonik koji datira iz 1288. godine. Naime, tko je žensku osobu spolno upotrijebio ili je pokušao to učiniti morao je knezu, a također i samoj ženi, ako se nije drugačije uspio nagoditi, platiti 50 libara.¹² Valja spomenuti kako je jedan libar odgovarao iznosu od 20 solida što je bilo ekvivalentno cijeni jedne ovce, što uvelike govori o mogućnosti plaćanja takvih kazni.¹³ Povijesno se silovanje smatralo jedno od najtežih kaznenih djela, što ponovno dolazi na vidjelo prodiranjem kršćanskog svjetonazora i kršćanske doktrine u srednjem vijeku. Prije svega valja spomenuti *Constitutio criminalis carolina* u kojoj su: „sistematski pozicionirana kao kaznena djela protiv čednosti rodoskrvuće, spolni odnošaj protiv prirode, odvođenje udanih žena ili djevojaka, silovanje, preljub, bigamija i prostituiranje žena i djevojaka.,“¹⁴ U jednakom smjeru glede inkriminacije kaznenog djela silovanja kretao se i Kazneni zakon Josipa II.¹⁵ Revolucionarni zaokret glede sankcioniranja kaznenog djela silovanja donio je francuski Kazneni zakon iz 1810. godine koji briše razliku između muškaraca i žena koji sada mogu nastupiti i u ulozi žrtve i u ulozi počinitelja.¹⁶ Primarni cilj navedenog kaznenog djela bio je zaštita ćudoređa, a ne pružanje jednake zaštite od seksualnih nasrtaja svim muškarcima i ženama.¹⁷ U povijesnom prikazu valja nadalje spomenuti i Kazneni zakon o zločinstvima, prekršajima i prijestupima iz 1852. godine koji primarno štiti brak i veze unutar obitelji, a zadaća održavanja skladne obitelji je na samoj ženi, stoga dolazi do promjena u samoj definiciji silovanja koje se moglo dogoditi samo izvan braka (dakle, silovanje u braku nije moguće).¹⁸ Taj zakon poznavao je kaznena djela u rasponu od

¹⁰ V. Brkić Branko, Kaznena djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa te poseban osvrt na silovanje i bludne radnje, *Hrvatska pravna revija*, 3/2003, str. 4.

¹¹ Vidi: *Ibid.*

¹² Vidi: *Ibid.*

¹³ Vidi: Horvatić, Željko; Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo, Kazneno pravo opći dio 1, Biblioteka Udžbenici, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2016., str. 90.

¹⁴ Ritossa, Dalida, *op. cit.* u bilj. 8., str. 513.

¹⁵ Vidi: *Ibid.*

¹⁶ Vidi: *Ibid.*, str. 514.

¹⁷ Vidi: *Ibid.*

¹⁸ Vidi: *Ibid.*

bludnih radnji pa sve do protuprirodnog bluda osoba muškog spola, zabrane javnog vršenja bluda i širenja pornografskog materijala.¹⁹

2. Krivični zakonik od 1. srpnja 1951.²⁰

Kazneno djelo silovanja se, prema Krivičnom zakoniku koji je stupio na snagu 1. srpnja 1951. godine, nalazilo u glavi zakona koja je nosila naziv: Krivična djela protiv dostojanstva ličnosti i morala. Temeljno kazneno djelo silovanja koje se nalazilo u članku 179. Krivičnog zakonika koji je isticao da silovana može biti isključivo ženska osoba koja nije u braku s počiniteljem kaznenog djela te ako je počinitelj prema njoj upotrijebio silu ili prijetnju kojom ju je naveo na prisilni obljud.²¹ Da bismo govorili o kvalificiranom kaznenom djelu, zahtijevalo se nastupanje teške tjelesne ozljede ili smrti žrtve. Zaključno mogla je biti silovana samo ženska osoba koja nije u braku sa počiniteljem, *a contrario* silovanje između bračnih drugova nije bilo inkriminirano kaznenim zakonodavstvom.

3. Krivični zakon iz 1977.²²

Određene izmjene nastupile su stupanjem na snagu Krivičnog zakona iz 1977. Biće kaznenog djela silovanja sadržano u članku 79. (83) stavku 1. Krivičnog zakona glasi:

„Tko žensku osobu s kojom ne živi u bračnoj zajednici upotrebom sile ili prijetnjom da će neposredno napasti na njezin život ili tijelo, ili na život ili tijelo njoj bliske osobe, prisili na obljudu, kaznit će se zatvorom od jedne godine do deset godina“.

Interpretacijom zakonskog članka proizlazi kako nije bilo poznato silovanje između bračnih drugova, a velika promjena u odnosu na Krivični zakonik iz 1951. godine je u tome što sila ili prijetnja ne moraju nužno biti usmjerene prema silovanoj osobi već i mogu biti usmjerene i prema drugoj bliskoj osobi. Kvalificirani oblik kaznenog djela silovanja sadržan je u članku 79. (83.) st.

¹⁹ Vidi: *Ibid.*, str. 515.

²⁰ Krivični zakonik (Službeni list FNRJ, br. 13/1951).

²¹ Vidi: Garačić, Ana; Od zaštite dostojanstva ličnosti i morala do zaštite spolnih sloboda, https://www.vsrh.hr/custompages/static/HRV/files/AGaracic-OdZastiteDostojanstvaLicnostiIMorala_2017-Opatija.pdf, str. 2., zadnje pristupljeno: 30. ožujka 2024.

²² Krivični zakon Republike Hrvatske (Narodne novine, br. 25/1977, 50/1978, 25/1984, 52/1987, 43/1989, 8/1990, 54/1990, 9/1991, 71/1991, 25/1992, 33/1992, 77/1992, 91/1992)

2., a kao kvalifikatorne okolnosti navode se: smrt ženske silovane osobe ili su nastupile osobito teške tjelesne ozljede, ili je počinjeno više silovanja od više osoba ili je silovanje izvršeno na osobito okrutan način. Krivičnim zakonom je uveden veći broj kvalifikatornih okolnosti u odnosu na prije važeći propis. Budući da je kao žrtva kaznenog djela silovanja mogla nastupiti jedino ženska osoba, Krivični zakon je u članku 84. (88.) predviđao kazneno djelo protupravnog bluda između osoba istog spola koji je prema sudskoj praksi u pravilu obuhvaćao samo *immissio in anus*, dok su ostale radnje poput felacije bile obuhvaćene kaznenim djelom bludnih radnji.²³ Kroz prasku Vrhovnog suda uskoro će se i felacija i druge slične radnje kvalificirati kao kazneno djelo protupravnog bluda osoba muškog spola.²⁴

4. Kazneni zakon iz 1997.²⁵

Kazneni zakon koji je donesen 20. prosinca 1997. godine (u daljnjem tekstu KZ97), stupio je na snagu 1. siječnja 1998. godine, uvodi veliki broj novina u odnosu na prijašnje zakonodavstvo koje se odražavaju i na samom kaznenom djelu silovanja. Kazneno djelo silovanja sadržano je u Glavi XIV. koja nosi naziv: Kaznena djela protiv spolne slobode i ćudoređa. Članak 188. KZ97 koji definira silovanje glasi:

„1) Tko drugu osobu uporabom sile ili prijetnje da će izravno napasti na njezin život ili tijelo ili na život ili tijelo njoj bliske osobe prisili na spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju, kaznit će se kaznom zatvora od tri do deset godina.“

Iz citirane odredbe KZ97 koja definira temeljno kazneno djelo silovanja vidimo kako silovanje čini onaj koji upotrijebi silu ili prijetnju da će izravno napasti na život ili tijelo žrtve ili bliske osobe kako bi izvršio spolni odnošaj ili s njim izjednačenu radnju. Fizička se sila primjenjuje izravno prema žrtvi (*corpore corpori*), ako je fizička sila upotrijebljena prema bliskoj osobi žrtve, na žrtvu ona djeluje kao psihička sila.²⁶

²³ Vidi: Garačić, Ana; Od zaštite dostojanstva ličnosti i morala do zaštite spolnih sloboda, https://www.vsrh.hr/custompages/static/HRV/files/AGaracic-OdZastiteDostojanstvaLicnostiIMorala_2017-Opatija.pdf, str. 3., zadnje pristupljeno: 30. ožujka 2024.

²⁴ Vidi: *Ibid.*

²⁵ Kazneni zakon (Narodne novine, br. 110/97, 50/00, 129/00, 51/01, 111/03, 190/03, 105/04, 84/05, 71/06, 110/07, 152/08, 57/11, 143/12).

²⁶ Vidi: Pavlišić, Berislav; Grozdanić, Velinka; Veić, Petar, Komentar kaznenog zakona, Narodne novine, Zagreb, 2007., str. 496.

Novina uvedena stupanjem na snagu KZ97 je i proširenje kvalifikatornih okolnosti, koje silovanje čine osobito teškim i koji *in ultima linea* dovode do težeg kažnjavanja samog počinitelja, pa tako kvalificirani oblik silovanja čini onaj koji:

- kazneno djelo počini na osobito okrutan ili ponižavajući način
- je prema žrtvi istom prigodom počinio više spolnih odnošaja i sa spolnim odnošajem izjednačenih radnji
- ili je prema žrtvi počinjeno više spolnih odnošaja ili sa spolnim odnošajem izjednačenih radnji od više počinitelja.²⁷

Nadalje, o kvalificiranom silovanju govorimo i u slučajevima kada je prouzročena smrt žrtve, ili ako je žrtva teško tjelesno ozlijeđena ili je žrtvi teško narušeno zdravlje, odnosno ako je žrtva ostala trudna.²⁸ Treba istaknuti kako kazneni zakon koji je stupio na snagu 1998. godine, silovanje izvršeno prema osobi do četrnaeste godine života bilo je regulirano istim zakonskim člankom.

Novim kaznenim zakonom došlo je do znatnog proširivanja kriminalne zone kaznenog djela silovanja, koje je do tada obuhvaćalo samo spolni odnošaj, od KZ97 silovanje obuhvaća ne samo spolni odnošaj nego i s njime izjednačenu spolnu radnju.²⁹ Nadalje, u odnosu na prethodno važeći propis, kao silovatelj može nastupiti na jednaki način muška i ženska osoba, jednako tako i muškarac i žena mogu biti žrtve kaznenog djela silovanja.³⁰ Proširenjem zakonskog bića kaznenog djela na sa spolnim odnošajem izjednačenu radnju, bez definiranja iste, otvorilo je niz problema i pitanja na koje je sudska praksa dala odgovarajući odgovor (više o tome *infra*). Sa spolnim odnošajem izjednačena radnja treba ispunjavati temeljni uvjet koji teži za ispunjenje spolnog nagona, na jednaki način kojim se spolni nagon ispunjava kod spolnog odnošaja. Velika promjena je i činjenica da postojanje bračne zajednice nema utjecaj na kazneno djelo silovanja, odnosno moguće je silovanje između bračnih drugova.³¹

5. Kazneni zakon iz 2011³².

²⁷ Čl. 188. st. 2. KZ97

²⁸ Čl. 188. st. 3. KZ97

²⁹ Slično: Aras, Slađana, Silovanje, *Pravnik*, vol.39., broj 81/2005., str. 30.

³⁰ Vidi: *Ibid.*

³¹ Vidi: Pavlišić, Berislav *et al.*, *op. cit.* u bilj. 26., str. 499.

³² Kazneni zakon (Narodne novine, br.125/2011).

Stupanjem na snagu 1. siječnja 2013. novog Kaznenog zakona, u kaznenom zakonodavstvu nastupile su brojne promjene. Valja istaknuti kako su značajnije promijene vezane uz Glavu XVI. KZ11 koja od tada nosi naziv: „Kaznena djela protiv spolne slobode“. Stupanjem na snagu KZ11, iz naziva glave ispušten je termin ”spolno ćudoređe”, što ne smijemo tumačiti na način da se kaznenim zakonom više ne štiti spolni moral, već je objekt kaznenopravne zaštite dodatno proširen i na spolnu nepovredivost, odnosno pravo svakoga da bira s kim i gdje će stupati u spolni odnošaj.³³ Druga značajna promjena do koje je došlo stupanjem na snagu KZ11 je u razdvajanju kaznenih djela protiv spolne slobode i kaznenih djela protiv spolne slobode na štetu djece³⁴. Suvremene tendencije kreću se u inkriminiranju svakog oblika spolnog odnošaja bez pristanka, navedeno se posebno uočava nakon presude Europskog suda za ljudska prava u predmetu *M.C. protiv Bugarske*, a suvremena zakonodavstva Belgije i Velike Britanije inkriminiraju svaki spolni odnošaj bez pristanka.³⁵ KZ11 znatno je promijenio sam položaj žrtve kod kaznenog djela silovanja, gdje je u prvi plan stavio sam pristanak na spolni odnošaj što je i u skladu sa shvaćanjem spolne slobode koja omogućava da odobre s kim, kada i kako će stupiti u spolni odnošaj.³⁶ S druge strane, sam otpor žrtve više nije presudan za postojanje kaznenog djela.³⁷ Tako u kaznenom zakonodavstvu Republike Hrvatske, stupanjem na snagu novog KZ11, razlikujemo dva kaznena djela: spolni odnošaj bez pristanka koji se nalazi u članku 152. KZ11 i silovanje iz članka 153. KZ11. Zakonsko biće kaznenog djela spolnog odnošaja bez pristanka glasi (čl. 152. KZ11):

”(1) Tko s drugom osobom bez njezinog pristanka izvrši spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju ili navede drugu osobu da bez svog pristanka s trećom osobom izvrši spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju ili da bez svog pristanka nad samom sobom izvrši sa spolnim odnošajem izjednačenu spolnu radnju, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

³³ Vidi: Turković, Ksenija; Novoselec, Petar; Grozdanić, Velinka; Kurtović Mišić, Anita; Derenčinović, Davor; Bojanić, Igor; Munivrana Vajda, Maja; Mrčela, Marin; Nola, Sanja; Roksandić Vidlička, Sunčana; Tripalo, Dražen; Maršavelski, Aleksandar, Komentari kaznenog zakona i drugi izvori novog hrvatskog kaznenog zakonodavstva, Narodne novine, Zagreb, 2013., str. 205.

³⁴ Vidi: Garačić, Ana; Od zaštite dostojanstva ličnosti i morala do zaštite spolnih sloboda, https://www.vsrh.hr/custompages/static/HRV/files/AGaracic-OdZastitejDostojanstvaLicnostiIMorala_2017-Opatija.pdf, str. 9., zadnje pristupljeno: 30. ožujka 2024.

³⁵ Vidi: Truković, Ksenija, *et al.*, *op. cit.* u bilj. 33., str. 206.

³⁶ Slično: Pavlović, Šime, Kazneni zakon-Drugo izmijenjeno, dopunjeno i prošireno izdanje, Libertin naklada, Biblioteka pravo i zakoni, Rijeka, 2013., str. 390.

³⁷ Slično: *Ibid.*

(2) Počinitelj koji je bio u otklonljivoj zabludi glede postojanja pristanka iz stavka 1. ovoga članka, kaznit će se kaznom zatvora do tri godine.

(3) Pristanak iz stavka 1. ovoga članka postoji ako je osoba svojom voljom odlučila stupiti u spolni odnošaj ili s njime izjednačenu spolnu radnju i bila je sposobna donijeti i izraziti takvu odluku. Smatra se da takvog pristanka nema osobito ako je spolni odnošaj ili s njime izjednačena spolna radnja izvršena uz uporabu sile ili prijetnje, prijevare, zlouporabom položaja prema osobi koja se prema počinitelju nalazi u odnosu zavisnosti, iskorištavanjem stanja osobe zbog kojeg ona nije bila sposobna izraziti svoje odbijanje, ili nad osobom kojoj je protupravno oduzeta sloboda.”

Kod spolnog odnošaja bez pristanka, polazeći od 1. stavka, implementirajući teoriju vlasti nad djelom možemo vidjeti kako počinitelj može biti osoba koja navodi žrtvu na spolni odnošaj ili s njime izjednačenu spolnu radnju.³⁸ Budući da je doprinos takve osobe iznimno velik, ona se kažnjava jednako kao supočinitelj.³⁹ Stupanjem na snagu novog KZ11, mijenja se koncept inkriminiranja što za posljedicu ima napuštanje shvaćanja o isključenju supočiniteljstva kod kaznenog djela silovanja.⁴⁰ Naime, nelogično je da netko hoće tuđu obljubu kao vlastitu pa se do KZ11 uloga navedene osobe smatrala pomagateljem u kaznenom djelu silovanja.⁴¹ Valja napomenuti kako je navedeno shvaćanje u stručnoj javnosti dosta sporno, budući da mnogi autori navode kako je supočiniteljstvo shodno teoriji vlasti nad djelom bilo moguće i prema KZ97. S jedne strane prof. Zlatarić se priklonio stavu kako je silovatelj samo onaj koji primjenjuje silu ili prijetnju prema žrtvi te na posljertku izvrši spolni odnošaj sa žrtvom, a da su svi ostali eventualno polagatelji te je isticao kako se tuđa obljuba ne može htjeti kao svoja.⁴² S druge strane, Horvatić ističe kako je supočiniteljstvo kod kaznenog djela silovanja moguće.⁴³ Nadalje, ako netko započne primjenjivati sili ili prijetnju, bez da je osoba koja je poduzela bilo koju od tih radnji namjeravala izvršiti spolni odnošaj ili sa spolnim odnošajem izjednačenu radnju, supočiniteljska je radnja.⁴⁴

³⁸ Vidi: Truković, Ksenija, *et al.*, *op. cit.* u bilj. 33., str. 206.

³⁹ Vidi: *Ibid.*

⁴⁰ Vidi: Pavlović, Šime, *op. cit.* u bilj. 36., str. 390.

⁴¹ Vidi: *Ibid.*

⁴² Vidi: Garačić, Ana; Od zaštite dostojanstva ličnosti i morala do zaštite spolnih sloboda, https://www.vsrh.hr/custompages/static/HRV/files/AGaracic-OdZastite_jDostojanstvaLicnostiIMorala_2017-Opatija.pdf, str. 12., zadnje pristupljeno: 30. ožujka 2024.

⁴³ Cvitanović, Leo *et al.*, *op. cit.* u bilj. 2., str. 219.

⁴⁴ Vidi: *Ibid.*

Stavak 2. razrješuje situacije u kojima je osoba bila u otklonjivoj zabludi vezanoj uz postojanje pristanka.⁴⁵ Valja istaknuti kako je kazneno djelo silovanja do zakonskih izmjena iz 2011. godine bilo namjerni delikt, te se može počinuti isključivo s namjerom. Do stupanja na snagu KZ11 godine ako je počinitelj bio u zabludi glede postojanja pristanka žrtve, kojeg stvarno nije bilo, bit će o zabludi o biću kaznenog djela koje će isključivati krivnju i kada je zabluda bila otklonjiva, neće kazneno odgovarati jer nehaj kod silovanja nije bio kažnjiv.⁴⁶ KZ11 uvodi odgovornost i za nehajno postupanje, odnosno on će odgovarati za kazneno djelo ako je prema objektivnim okolnostima i svojim sposobnostima morao i mogao znati da pristanka nema.⁴⁷ Temeljna ideja stavka 3. članka 152. je da se teret dokazivanja prebaci na okrivljenog.⁴⁸

Biće kaznenog djela silovanja iz članka 153. glasi:

„(1) Tko djelo iz članka 152. stavka 1. ovoga Zakona počini uporabom sile ili prijetnje da će izravno napasti na život ili tijelo silovane ili druge osobe, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

(2) Počinitelj koji je bio u otklonjivoj zabludi glede postojanja pristanka iz stavka 1. ovoga članka kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.“

Kao i kod kaznenog djela spolnog odnošaja bez pristanka, temelj kaznenog djela silovanja je izostanak pristanka do kojeg je došlo zbog: uporabe sile ili prijetnje koja je usmjerena na život ili tijelo silovana ili druge osobe.⁴⁹ Za razliku od KZ97, ne mora se raditi o bliskoj osobi nego može biti bilo koja osoba.⁵⁰ Također se inkriminira i postojanje otklonjive zablude glede pristanka kod kaznenog djela silovanja.

Kvalificirani oblik kaznenog djela silovanja predviđen je u članku 154. KZ11 koji nosi naziv: „Teška kaznena djela protiv spolne slobode“. U navedenom članku navode se okolnosti koje čine silovanje osobito teškim zbog kojih postoji potreba strožeg kažnjavanja, a riječ je o: silovanju

⁴⁵ Vidi: *Ibid.*

⁴⁶ Vidi Radačić, Ivana: Kazneno djelo silovanja: pitanja definicije, (ne)odgovornosti za otklonjivu zabludu o pristanku i postojanje rodnih stereotipa u sudskim postupcima na primjeru prakse Županijskog suda u Zagrebu, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 19, broj 1/2012, str. 110.

⁴⁷ Vidi: Truković, Ksenija, *et al., op. cit.* u bilj. 33., str. 206.

⁴⁸ Vidi: *Ibid.*

⁴⁹ Vidi: *Ibid.*

⁵⁰ Vidi: *Ibid.*

bliske osobe, ako je silovanje počinjeno prema žrtvi posebno ranjivoj zbog svoje dobi, bolesti, trudnoće, invaliditeta, tjelesne ili duševne smetnje. Nadalje o kvalificiranom kaznenom djelu govorimo i u slučaju kada je počinjeno na osobito okrutan način, iz mržnje, zajedno s jednim ili više počinitelja pri čemu je prema istoj osobi izvršeno više spolnih odnošaja ili sa spolnim odnošajem izjednačenih radnji, ako je silovanje izvršeno uporabom oružja ili oruđa, ako je silovana osoba ostala trudna ili ako je djelom prouzročena smrt žrtve (čl. 154. st. 1. KZ11).

6. Izmjene i dopune Kaznenog zakona koje su stupile na snagu 1. siječnja 2020.

Izmjenama i dopunama Kaznenog zakona koje su stupile na snagu 1. siječnja 2020. godine došlo je do brisanja članka 152. spolni odnošaj bez pristanka čiji je sadržaj inkorporiran u članak 153. Kaznenog zakona koji nosi naziv silovanje. Zakonsko biće kaznenog djela silovanja nakon izmjena i dopuna Kaznenog zakona⁵¹ iz 2020. godine:

„(1) Tko s drugom osobom bez njezina pristanka izvrši spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju ili navede drugu osobu da bez svog pristanka s trećom osobom izvrši spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju ili da bez svog pristanka nad samom sobom izvrši sa spolnim odnošajem izjednačenu spolnu radnju, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do pet godina.

(2) Tko djelo iz stavka 1. ovoga članka počini uporabom sile ili prijetnje da će izravno napasti na život ili tijelo silovane ili druge osobe, kaznit će se kaznom zatvora od tri do deset godina.

(3) Počinitelj koji je bio u otklonjivoj zabludi glede postojanja pristanka iz stavka 1. ovoga članka kaznit će se kaznom zatvora do tri godine.

(4) Počinitelj koji je bio u otklonjivoj zabludi glede postojanja pristanka iz stavka 2. ovoga članka kaznit će se kaznom zatvora od jedne do pet godina.

(5) Pristanak iz stavka 1. ovoga članka postoji ako je osoba svojom voljom odlučila stupiti u spolni odnošaj ili s njime izjednačenu spolnu radnju i bila je sposobna donijeti i izraziti takvu odluku. Smatra se da takvog pristanka nema osobito ako je spolni odnošaj ili s njime

⁵¹ Kazneni zakon (Narodne novine br. 125/2011, 144/2012, 56/2015, 61/2015, 101/2017, 118/2018)

izjednačena spolna radnja izvršena uz uporabu prijetnje, prijevare, zlouporabom položaja prema osobi koja se prema počinitelju nalazi u odnosu zavisnosti, iskorištavanjem stanja osobe zbog kojeg ona nije bila sposobna izraziti svoje odbijanje ili nad osobom kojoj je protupravno oduzeta sloboda.“

Izmjenama Kaznenog zakona koje su stupile na snagu 1. siječnja 2020. godine nije se mnogo toga promijenilo osim zakonskog minimuma te određenih terminoloških promjena.⁵² Valja istaknuti kako takvom promjenom nije došlo do inovativnog zaokreta u inkriminaciji jer je podvođenje zakonskog bića spolnog odnošaja bez pristanka pod zakonsko biće silovanja poznato u mnogim komparativnim zakonodavstvima.⁵³ Nadalje, navedenom zakonskom promjenom došlo je do jačanje društvene osude koja je jača ako je netko osuđen za silovanje, nego za kazneno djelo spolnog odnošaja bez pristanka.⁵⁴ Također, postavlja se pitanje je li opravdano osobu koja nije upotrijebila silu nazvati silovateljem.⁵⁵

7. Izmjene i dopune Kaznenog zakona koje su stupile na snagu 2. travnja 2024.

Izmjenama i dopunama Kaznenog zakona koje su stupile na snagu 2. travnja 2024. nije došlo do značajnih promjena glede zakonskog bića kaznenog djela, izmjene se očituju u pooštivanju kazne zatvora. Tako će se osobu koja izvrši spolni odnošaj bez pristanka kazniti kaznom zatvora od tri do osam godina, umjesto dotadašnje kazne od jedne do pet godina. A ako je spolni odnošaj izvršen uporabom prijetnje ili sile osobu će se kazniti kaznom zakona od pet do dvanaest godina zatvora. Vidimo kako je s posljednjim izmjenama Kaznenog zakona, došlo do povećanje okvira unutra kojih se sudac mora kretati prilikom izricanja kazne. Povišeni je zakonski minimum i zakonski maksimum što dovodi do strožeg kažnjavanja počinitelja kaznenog djela silovanja.

III. MC PROTIV BUGARSKE

⁵² Maršavelski, Aleksandar ; Juras, Damir, Kritička analiza prijedloga pete novele Kaznenog zakona, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 26., broj 2/2019, str. 545.-546.

⁵³ Vidi: *Ibid.*, str. 543.

⁵⁴ Vidi: *Ibid.*

⁵⁵ Vidi: *Ibid.*

U predmetu *MC protiv Bugarske*,⁵⁶ bugarska državljanka M. C. podnijela je tužbu pred Europskim sudom za ljudska prava navodeći kako je kao četrnaestogodišnjakinja bila silovana od strane dvojice muškaraca između 31. srpnja i 1. kolovoza 1995. godine.⁵⁷ Podnositeljica zahtjeva je zajedno sa svojom prijateljicom predvečer 31. kolovoza 1995. godine, čekajući da uđe u disko klub, naletjela na automobil u kojem su se vozila tri mladića P., A. i V.A. koji su je pozvali u automobil da je odvedu do malog disko kluba u obližnjem gradu.⁵⁸ Na putu je bugarska državljanka M.C. bila prisiljena na spolni odnošaj s mladićem P. u automobilu iako se pokušala oduprijeti gurajući ga od sebe.⁵⁹ Drugi spolni odnošaj bez pristanka nad podnositeljicom zahtjeva izvršio je A., ne poštujući njeno protivljenje.⁶⁰ Domaći sud je u presudu utvrdio kako se ne može govoriti o kaznenom djelu silovanja iz članka 152. bugarskog Kaznenog zakona jer nema dovoljno dokaza koji bi ukazivali da je žrtva pružala fizički otpor spolnom odnošaju.⁶¹ Treba napomenuti kako je bugarski Kazneni zakon definirao silovanje kao spolni odnošaj sa ženskom osobom bez pristanka ako nije u mogućnosti obraniti se, prema kojoj je usmjerena prijetnja ili sila ili koja je u stanju bespomoćnosti.⁶² Glavni argument podnositeljice zahtjeva bio je taj da je bugarski Kazneni zakon predviđao potrebu za postojanjem aktivnog otpora žrtve kako bi došlo do aktivacije kaznenog progona počinitelja.⁶³ Valja istaknuti kako se Europski sud za ljudska prava upravo u ovom predmetu priklonio stavu da zemlje potpisnice Europske konvencije o ljudskim pravima i slobodama trebaju ustrajati na pokretanju kaznenog postupka protiv svakog spolnog odnosa kod kojeg je izostao pristanak, neovisno o postojanju fizičkog otpora.⁶⁴

IV. KONVENCIJA VIJEĆA EUROPE O SPREČAVANJU I BORBI PROTIV NASILJA NAD ŽENAMA I NASILJA U OBITELJI

Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji poznatija kao Istanbulska konvencija, koja je otvorena na potpisivanje 2011. godine u Istanbulu, jedan je od

⁵⁶ Europski sud za ljudska prava, *MC protiv Bugarske*, zahtjev br. 39272/98, presuda od 4. prosinca 2003.

⁵⁷ Vidi: *Ibid.*, t. 9.

⁵⁸ Vidi: *Ibid.*, t. 11. i t. 12.

⁵⁹ Vidi: *Ibid.*, t.17.

⁶⁰ Vidi: *Ibid.*, t. 30.

⁶¹ Vidi: *Ibid.*, t. 42.

⁶² Vidi: *Ibid.*, t. 74.

⁶³ Vidi: Rittossa, Dalida, Strengthening the rights of sexually abused children in front of the european court for human rights: a tale of justice, fairness and constant normative evolution, *EU and Comparative Law Issues and Challenges Series (ECLIC)*, 4, 2020., str. 539. <https://doi.org/10.25234/ecllc/11915>

⁶⁴ Vidi: Cvitanović, Leo *et al.*, *op. cit.* u bilj. 2., str. 210.

regionalnih instrumenata, a zbog slaganja stručne javnosti smatran i globalnim dokumentom takve vrste, kojima se nastojao stvoriti odgovarajući pravni okvir kojem je cilj pružiti adekvatnu zaštitu žena od rodno uvjetovanog nasilja.⁶⁵ Valja istaknuti kako Istanbulska konvencija sadrži 81 članak koji su razdijeljeni u 12 poglavlja.⁶⁶ Za donošenje spomenute konvencije bila je zaslužan Odbor za sprječavanje i borbu protiv nasilja nad ženama (CAHVIO), koji je kao *ad hoc* tijelo, 2008. godine oformio Odbor Ministara Vijeća Europe.⁶⁷ Istanbulska konvencija propisuje kazneni progon za različite oblike rodno uvjetovanog nasilja.⁶⁸ Nadalje, Konvencija se posebno posvećuje samoj žrtvi nasilja, uključujući seksualno nasilje, pružajući joj različite oblike zaštite i pomoći te poboljšavajući položaj žrtve u kaznenom postupku.⁶⁹ Glavno polazište kod Istanbulske konvencije je u tome da je ravnopravnost spolova nužan uvjet u borbi protiv obiteljskog i drugog rodno uvjetovanog nasilja. Kritika ističe kako Istanbulska konvencija, nepotrebno, pravi razliku između „težih“ i „lakših“ kaznenih djela, dok za „teža“ kaznena djela (u koju kategoriju spada i silovanje) izričito predviđa obveze države njihovog kažnjavanja.⁷⁰ Kod „lakših“ kaznenih djela, sukladno članku 78. omogućava propisivanje nekaznene sankcije.⁷¹ Za izučavanje kaznenog djela silovanja od neizmjerne je važnosti članak 36. Istanbulske konvencije koji ističe potrebu da se inkriminira svaki oblik seksualnog nasilja, uključujući silovanje. U članku 36. Istanbulske konvencije navodi se kako će države potpisnice iste, poduzeti sve mjere kojima bi se inkriminirala sljedeća ponašanja: a) svaka oblik vaginalne, oralne i analne penetracije neovisno o tome je li riječ o penetraciji dijelovima tijela ili predmetima bez pristanka osobe, b) druge seksualne radnje bez pristanka, c) svaki oblik utjecaja na osobu da izvrši seksualnu radnju bez pristanka. Nadalje, navodi se kako pristanak mora biti slobodan i rezultat slobodne volje same osobe te se navodi kako su potpisnice dužne poduzeti učinkovite mjere za sankcioniranje navedenih radnji i u slučajevima kada su počinjene na štetu sadašnjih ili bivših bračnih ili izvanbračnih partnera.⁷² Usprkos samoj namjeri

⁶⁵ Vidi: Darija, Željko, Procjena prvih deset godina konvencije Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 28, broj 2/2021., str. 384.

⁶⁶ Vidi: *Ibid.*

⁶⁷ Vidi: *Ibid.*, str. 385.

⁶⁸ Vidi: Škorić, Marissabell, Obiteljsko nasilje u praksi Europskog suda za ljudska prava s posebnim osvrtom na presude protiv Republike Hrvatske, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 25, broj 2/2018, str. 409.

⁶⁹ Vidi: *Ibid.*

⁷⁰ Vidi: Željko, Darija *op. cit.* u bilj. 65., str. 388.

⁷¹ Vidi: *Ibid.*

⁷² Vidi: Zakon o potvrđivanju Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (Narodne novine, br. 3/2018)

konvencije i temeljnoj svrsi koja se sastoji u borbi protiv obiteljskog i rodnog nasilja, Konvencija je u mnogim državama doživjela otpor ratifikacije.⁷³ Otpor ratifikaciji Konvencije primarno proizlazi iz uporabe termina roda, naglašavanja rodno uvjetovanog nasilja te se pojavljuju dvije skupine oprečnih mišljenja.⁷⁴ S jedne strane oni koji smatraju da Konvencija potiskuje tradicionalne obiteljske vrijednosti te odbacuje rodno utemeljeno nasilje i s druge strane oni koji smatraju da je rodna neutralnost ključan uzrok nasilja nad ženama.⁷⁵ Valja istaknuti kako Istanbulska konvencija nastoji pružiti adekvatnu zaštitu ženama, koje su nakon mnogobrojnih istraživanja i dalje u najvećoj mjeri žrtve nasilja u obitelji, nastojeći poboljšati ulogu žena od rodnih stereotipa i dugogodišnjeg poimanja žena kao ovisnih i podložnih muškarcima.⁷⁶

V. SPOLNI ODNOŠAJ I SA SPOLNIM ODNOŠAJEM IZJENDAČENA RADNJA

Stavak 1. članka 153. Kaznenog zakona, s posljednjim izmjenama i dopunama iz 2024. godine jasno definira modalitete izvršenja. Silovanje obuhvaća spolni odnošaj i sa spolnim odnošajem izjednačenu spolnu radnju, silovanje također čini onaj koji navede drugu osobu da nad samom sobom izvrši spolnu radnju. Valja istaknuti kako da bi se radilo o prisilnom spolnom odnošaju, u hrvatskoj sudskoj praksi zahtjeva se određeni stupanj spojenosti spolnih organa, stoga kao bismo mogli govoriti da je kazneno djelo silovanja dovršeno zahtjeva se prodiranje muškog spolnog organa u spolni organ druge osobe, s druge strane tek dodirivanje spolnih organa nije dovoljno.⁷⁷ Prvo je potrebno razgraničiti spolni odnošaj i sa spolnim odnošajem izjednačenu spolnu radnju.

1. SPOLNI ODNOŠAJ

Spolni odnošaj se definira kao uvlačenje muškog spolnog organa u ženski (*immissio penis in vaginam*), odnosno sjedinjenje spolnih organa heteroseksualnih osoba.⁷⁸ U većini slučajeva upravo silovanje će i biti počinjeno na taj način. To možemo vidjeti i u sudskoj praksi Županijskog suda u Varaždinu. Tako u predmetu K-13/17-53 optuženi S. T. je protiv volje svoje šogorice s namjerom da s njome izvrši spolni odnos, bacio je na krevet na način da je licem okrenuta prema krevetu,

⁷³ Vidi: Škorić, Marissabell *op. cit.* u bilj. 68., str. 410.

⁷⁴ Vidi: *Ibid.*

⁷⁵ Vidi: *Ibid.*

⁷⁶ Vidi: *Ibid.*, str. 410.

⁷⁷ Vidi: Garačić, Ana: Spolna radnja izjednačena sa spolnim odnošajem kod kaznenih djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa, https://www.vsrh.hr/CustomPages/Static/HRV/Files/AGaracic-Spolna_radnja_izjednacena.PDF, str. 5.- 6., zadnje pristupljeno: 22. lipnja 2024.

⁷⁸ Vidi: Cvitanović, Leo *et al.*, *op. cit.* u bilj. 2., str. 208.

svojom nogom razdvojio njene noge te joj svoj spolni organ ugurao u vaginu.⁷⁹ Nadalje, u predmetu K-20/16-59 optuženi D. I. je u prijepodnevnim satima u cilju zadovoljenja svojeg spolnog nagona, protiv volje svoje izvanbračne partnerice, bacio je na krevet na leđa, skinuo je kao i sebe i legao na nju te držeći joj ruke iznad glave raširio njene noge i ugurao svoje spolovilo u njezino te s njom izvršio sponi odnos bez pristanka.⁸⁰ Sličan modalitet počinjenja vidljiv je iz predmeta K-33/14-59.⁸¹ U predmetu K-26/10-62 optuženi S. C. prvo počeo žrtvu dirati po intimnim dijelovima tijela govoreći kako dugo nije vidio tako lijepu djevojku, pritom ga je ona molila da prestane što je njega navelo da bude agresivniji i grublji, na poslijetku je bacio na betonski stol u blizini i protivno volji žrtve u više navrata ugurao svoje spolovilo u njeno.⁸² Nadalje, u predmetu K-22/21-14 silovanje je izvršeno u osobnom automobilu u kojem je optuženi S. K. s namjerom da izvrši spolni odnošaj s dugogodišnjom poznanicom N. S., zaključao vrata automobila i spustio suvozačko mjesto, skočio na N. S. stavivši joj svoje ruke na njena usta kako bi je spriječio vikanje, pritiskujući žrtvu za sjedalo težinom tijela, ne obazirući se na odupiranje žrtve, ugurao svoje spolovilo u vaginu žrtve.⁸³ Valja istaknuti predmet K-28/12-155 u kojem su optuženi S. F. i D. L. zajedno izvršili spolni odnošaj nad žrtvom gurajući spolne organe u spolni organ žrtve, sve snimajući kamerom.⁸⁴ Prvo je prvooptuženi D.L. svoje ukrućeno spolovilo gurao u vaginu žrtve, dok je to snimao S. F., a kasnije su zamijenili uloge.⁸⁵

2. RADNJA IZJEDNAČENA SA SPOLNIM ODNOŠAJEM

Spolne radnje izjednačene sa spolnim odnošajem su sve radnje koje proizvode jednake učinke kao i sam spolni odnošaj.⁸⁶ Kroz praksu hrvatskih sudova tu spadaju prodiranje dijelova tijela u tjelesne otvore žrtve te prodiranje drugim predmetima u tjelesne otvore žrtve.⁸⁷ Radi sustavnijeg prikaza, prikazat ćemo prodiranje dijelova tijela u tjelesne otvore žrtve u sljedećim skupinama: *immissio in*

⁷⁹ Vidi: Županijski sud u Varaždinu, K-13/17-53 od 15. studenog 2017.

⁸⁰ Vidi: Županijski sud u Varaždinu, K-20/16-59 od 17. svibnja 2017.

⁸¹ Vidi: Županijski sud u Varaždinu, K-33/14-59 od 10. lipnja 2015.

⁸² Vidi: Županijski sud u Varaždinu, K-26/10-62, od 13. srpnja 2012.

⁸³ Vidi: Županijski sud u Varaždinu, K-22/21-14 od 16. rujna 2022.

⁸⁴ Vidi: Županijski sud u Varaždinu, K-28/12-155 od 18. lipnja 2013.

⁸⁵ Vidi: *Ibid.*

⁸⁶ Vidi: Cvitanović, Leo *et al.*, *op. cit.* u bilj. 2., str. 208.

⁸⁷ Vidi: *Ibid.*

os (uvlačenje muškog spolnog organa u usta žrtve), *immissio in annus* (uvlačenje muškog spolnog organa u analni otvor žrtve) i penetracija drugih predmeta u tjelesne otvore žrtve.⁸⁸

2.1. *Immissio in os*

Uvlačenje muškog spolnog organa u usta žrtve se u sudskoj praksi, za vrijeme važenja Kaznenog zakonu iz 1997., pa tako i za vrijeme kada je na snazi Kazneni zakon iz 2011. godine, smatralo sa spolnim odnošajem izjednačenom radnjom.⁸⁹ Valja istaknuti kako prije stupanja na snagu KZ11 sudovi su na različite načine tumačili *felaciju*. U nekim slučajevima se *felacija* tumačila kao bludna radnja, dok u drugim kao silovanje.⁹⁰ Kroz sudsku praksu Županijskog suda u Varaždinu vidimo kako izvršenje silovanja guranjem ukrućenog muškog spolovila u usta žrtve nije toliko rijetko. U predmetu K-5/15-14 optuženi D. Š. je žrtvu gurnuo ispred sebe te joj ukrućeno spolovilo stavio u usta, nakon čega ga je žrtva oralno zadovoljila bojeći se udaraca, te joj je ejakulirao u usta.⁹¹ Postoje primjeri iz sudske prakse u kojima je kazneno djelo silovanja ostalo u pokušaju, tako u predmetu K-19/15-121 optuženi D. Č. je nakon što nije zbog otpora žrtve mogao ugurati svoje spolovilo u njeno, legao kraj žrtve te je zahtijevao od nje da ga oralno zadovolji što je ona odbila rekavši mu da će mu spolovilo odgristi.⁹²

2.2. *Immission in annus*

Kazneni zakon iz 1997. godine po prvi puta uvodi da kazneno djelo silovanja može biti počinjeno kako prema ženi tako i prema muškarcu, pa se jedan od modaliteta počinjenja tog kaznenog djela očituje penetracija u analni otvor žrtve.⁹³ Tako je do Kaznenog zakona iz 1997. godine penetracija muškog spolovila u analni otvor žrtve bila obuhvaćena kaznenim djelom protupravnog bluda.⁹⁴ Također, u početku će se pod protupravnim bludom smatrati samo penetracija muškog spolovila

⁸⁸ Sličnu podjelu nalazimo i kod Garačić Ane u radu: Od zaštite dostojanstva ličnosti i morala do zaštite spolnih sloboda

⁸⁹ Vidi: Vidi: Garačić, Ana; Od zaštite dostojanstva ličnosti i morala do zaštite spolnih sloboda, https://www.vsrh.hr/custompages/static/HRV/files/AGaracic-OdZastiteDostojanstvaLicnostiIMorala_2017-Opatija.pdf, str. 7., zadnje pristupljeno: 30. ožujka 2024.

⁹⁰ Vidi: *Ibid.*

⁹¹ Vidi: Županijski sud u Varaždinu, K-5/15-14 od 25. listopada 2016.

⁹² Vidi: Županijski sud u Varaždinu, K-19/15-121 od 14. srpnja 2017.

⁹³ Vidi: Vidi: Garačić, Ana; Od zaštite dostojanstva ličnosti i morala do zaštite spolnih sloboda, https://www.vsrh.hr/custompages/static/HRV/files/AGaracic-OdZastiteDostojanstvaLicnostiIMorala_2017-Opatija.pdf, str. 7., zadnje pristupljeno: 30. ožujka 2024.

⁹⁴ Vidi: *Ibid.*

u analni otvor žrtve ili *immissio in annus*, a kasnije će se pod protupravnim bludom smatrati i druge radnje kojima je za cilj zadovoljenje spolne pohote.⁹⁵ Tako i u novijoj sudskoj praksi Županijskog suda u Varaždinu nailazimo na primjer u kojem je modalitet počinjenja kaznenog djela upravo ovaj, u predmetu: K-27/09-188 optuženi zatvorenik T. M. je ušavši u zatvoreničku kupaonicu gdje se tuširao M. P., u cilju da izvrši spolni odnos, uhvatio M. P. oko struka, skinuo svoje gaće i ugura svoje ukrućeno spolovilo u analni otvor žrtve.⁹⁶

2.3. Penetracija drugih dijelova tijela i predmeta u tjelesne otvore žrtve

Postavilo se pitanje predstavlja li prodiranje prstiju ili nekih drugih dijelova tijela u anus, usta ili spolni organ radnju koja je izjednačena sa spolnim odnošajem. Prodiranje prstima u tjelesne otvore žrtve izjednačeno je sa spolnim odnošajem, o čemu nam govori i presuda Županijskog suda u Varaždinu K-21/2020-20 u kojoj je okrivljenik T. G. u namjeri da izvrši spolni odnošaj s A. M. M. koja boluje od epilepsije, usprkos njezinom protivljenju, ugurao u spolovilo žrtve prste a zatim i svoje ukrućeno spolovilo.⁹⁷ Spolnim odnošajem izjednačena radnja smatrat će se i penetracija nekim drugim predmetima u tjelesne otvore žrtve, u nedostatku primjera prakse Županijskog suda u Varaždinu, a radi bolje ilustracije, poslužit ćemo se predmeti Vrhovnog suda Republike Hrvatske. Tako je Vrhovni sud Republike Hrvatske u predmetu I Kž 881/06-3 utvrdio kako je prvostupanjski sud ispravno postupio kada je guranje jezika i vibratora u vaginu protumačio kao radnju izjednačenu sa spolnim odnošajem.⁹⁸ U predmetu I Kž 230/06-7 Vrhovni sud Republike Hrvatske ističe kako nema dvojbe da guranje šake u tjelesni otvor žrtve predstavlja nasilnu penetraciju kojom se povređuje spolna sloboda žrtve.⁹⁹ Predmet koji je zaprepastio javnost, I Kž 112/2017-7 u kojem je Vrhovni sud utvrdio kako je optuženik kritičnog trenutka sa žrtvom u alkoholiziranom stanju izvršio sa spolnim odnošajem izjednačenu radnju, na način da je u spolovilo žrtve prvo ugurao tri prsta, a zatim i čitavu ruku.¹⁰⁰ Penetracija je nadilazila doseg normalnog spolnog odnosa. Naime, optuženik je gura ruku do lakta u spolni otvor žrtve, koja je bila u jakom alkoholiziranom stanju, u utrobi optuženice zahvaćao je i čupao njene unutarnje

⁹⁵ Vidi: *Ibid.*

⁹⁶ Vidi: Županijski sud u Varaždinu, K-27/09-188 od 9. listopada 2012.

⁹⁷ Vidi: Županijski sud u Varaždinu, K-21/2020-20 od 18. lipnja 2021.

⁹⁸ Vidi: Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 881/06-3 od 1. travnja 2008.

⁹⁹ Vidi: Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 230/06-7 od 8. lipnja 2006.

¹⁰⁰ Vidi: Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 112/2017-7 od 29. listopada 2020.

organe izvlačeći ovojnicu tankog crijeva što je uzrokovalo teške ozljede spolovila, analnog otvora, tankog i debelog crijeva te zdjeličnih vena s posljedicom krvarenja kod žrtve.¹⁰¹

VI. SILA I PRIJETNJA

1. Sila

Pojam sile se kod kaznenog djela silovanja poklapa s pojmom sile kod kaznenog djela prisile koje glasi: „Tko drugoga silom ili ozbiljnom prijetnjom prisili da što učini, ne učini ili trpi kaznit će se kaznom zatvora do tri godine.“¹⁰² Valja istaknuti kako je kod kaznenog djela silovanja cilj upotrebe sile mora biti u svrsi navođenja na spolni odnošaj ili sa spolnim odnošajem izjednačenu radnju, mogli bismo reći da je sila sredstvo koje počinitelj upotrebljava za nadvladavanje volje žrtve u cilju zadovoljenja spolne pohote i ostvarenja spolnog odnošaja ili sa spolnim odnošajem izjednačene radnje.¹⁰³ Razlikujemo *vis compulsiva* (odoljiva sila) i *vis absoluta* (neodoljiva sila). Djelovanjem pod utjecajem neodoljive sile ili *vis absoluta*, pojedinac ne može pružiti fizički otpor te ne postoji voljni nadzor nad vlastitim pokretima tijela, s druge strane psihičkoj sili se može odoljeti (lat. *vis compulsiva*).¹⁰⁴ Fizička sila se može primjenjivati izravno prema žrtvi kaznenog djela ili prema drugoj osobi.¹⁰⁵ Ako se fizička sila primjenjuje prema drugoj osobi, tada će ona na žrtvu imati utjecaj psihičke sile.¹⁰⁶ Valja istaknuti kako primjeni fizičke sile u odgovarajućem vremenskom kontinuitetu slijedi spolni odnošaj ili sa spolnim odnošajem izjednačena radnja.¹⁰⁷ Tako u predmetu K-19/15-121 optuženi D. Č. je u namjeri zadovoljenja svojeg spolnog nagona, nakon što se skinuo do gola i rekao svojoj bivšoj supruzi da će je silovati, legao kraj nje i počeo skidati njenu odjeću te joj pritom zbog njenog jakog otpora poderao gaće i potkošulju.¹⁰⁸ Budući da se bivša supruga i dalje snažno opirala, optuženi D.Č. ju je u više navrata hvatao za ruke i pokušao raširiti noge.¹⁰⁹ Vrhovni sud je u svojoj sudskoj praksi potvrdio kako se primjenom sile smatraju i radnje koje se odnose na pripremu spolnog odnošaja, kao što su skidanje gaća, hvatanje

¹⁰¹ Vidi: *Ibid.*

¹⁰² Čl. 138. st. 1. Kaznenog zakona (Narodne novine br. 125/2011, 144/2012, 56/2015, 61/2015, 101/2017, 118/2018, 114/2022, 114/2023)

¹⁰³ Vidi: I. Radačić, *op. cit.* u bilj. 46., str. 108.

¹⁰⁴ Vidi: Horvatić, Željko; Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo, Kazneno pravo opći dio 2, Biblioteka Udžbenici, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2017., str. 11.

¹⁰⁵ Vidi: Pavlišić, Berislav *et al.*, *op cit.* u bilj. 26., str. 496.

¹⁰⁶ Vidi: *Ibid.*

¹⁰⁷ Vidi: *Ibid.*, str. 497.

¹⁰⁸ Vidi: Županijski sud u Varaždinu, K-19/15-121 od 14. srpnja 2017.

¹⁰⁹ Vidi: *Ibid.*

ruku, skidanje majice i druge.¹¹⁰ Primjer uporabe sile radi savladavanja otpora žrtve nalazimo u predmetu K-13/17-53 u kojem je optuženi S. T. u cilju zadovoljenja svoje seksualne želje, svoju šogoricu protiv njene volje, a u namjeri da s njome ima spolni odnos, uhvatio je za ruku i snažno povukao u kuću nagon čega ju je uhvatio snažno za ruke, bacio na krevet u spavaćoj sobi, prisilno joj razdvojio noge tu u vaginu ugurao svoje ukrućeno spolovilo.¹¹¹ U predmetu K-20/15-59 optuženi D. I. je usprkos protivljenju svoje izvanbračne partnerice P. H. izvršio spolni odnos bacivši je na krevet na leđa, legavši na nju, skinuvši je, držeći joj obje ruke čitavo vrijeme iznad njene glave, koljenom je raširio njezine noge i ugurao svoje spolovilo u njezino te izvršio spolni odnos.¹¹² Dakle optuženi P. H. je upotrebom fizičke sile, kojoj se zbog znatne razlike u fizičkoj snazi žrtva nije uspjela oduprijeti počinio kazneno djelo silovanja.¹¹³ U predmetu K-21/2020-20 počinitelj je upotrijebio silu na način da je žrtvi zatvorio usta kako ne bi vikala, skinuo joj gaće i pidžamu, legao na nju te uhvativši je za nadlaktice, počeo penetrirati prstima u spolovilo žrtve.¹¹⁴ U predmetu K-26/10-62 počinitelj je žrtvu bacio na betonski stol, počeo je stiskati po vratu i gristi, skinuo joj gaće i u više navrata ugurao svoje spolovilo u spolovilo žrtve.¹¹⁵ Valja istaknuti kako ako se sila primjenjuje na druge osobe, više se nakon izmjena Kaznenog zakona iz 2011. godine ne mora raditi o bliskim osobama (vidi: *supra*), tada sila ima obilježja psihičke sile prema žrtvi.¹¹⁶

2. Prijetnja

Prietnju definiramo kao radnju kojom se žrtvi stavlja u izgled napad na njeni život i tijelo ili na život i tijelo druge osobe.¹¹⁷ Treba istaknuti kako je do zakonskih izmjena Kaznenog zakona iz 2011. godine, da bi se radilo o silovanju, prijetnja morala biti usmjerena prema žrtvi ili njoj bliskoj osobi (vidi: *supra*), od stupanja na snagu Kaznenog zakona iz 2011. godine više se ne mora raditi o bliskoj osobi već o bilo kojoj osobi.¹¹⁸ Prijetnja mora biti ozbiljna, što znači da je svojim sadržajem i u danim okolnostima, objektivno mogla kod žrtve izazvati strah za njezin život i tijelo, odnosno za život i tijelo druge osobe.¹¹⁹ Prijetnja koja nije prijetnja na život i tijelo žrtve ili druge

¹¹⁰ Više o tome: Cvitanović, Leo *et al.*, *op. cit.* u bilj. 2., str. 216.

¹¹¹ Vidi: Županijski sud u Varaždinu, K-13/17-53 od 15. studenog 2017.

¹¹² Vidi: Županijski sud u Varaždinu, K- 20/16-59 od 17. svibnja 2017.

¹¹³ Vidi: *Ibid.*

¹¹⁴ Vidi: Županijski sud u Varaždinu, K-21/2020-20 od od 18. lipnja 2021

¹¹⁵ Vidi: Županijski sud u Varaždinu, K-26/10-62 od 13. srpnja 2012.

¹¹⁶ Vidi: Cvitanović, Leo *et al.*, *op. cit.* u bilj. 2., str. 216.

¹¹⁷ Vidi: *Ibid.*

¹¹⁸ Slično: *Ibid.*

¹¹⁹ Vidi: I. Radačić, *op. cit.* u bilj. 46., str. 109.

osobe, nije dostatna za postojanje kaznenog djela silovanja iz članka 153. st. 2. Kaznenog zakona, nego će biti riječ o spolnom odnošaju bez pristanka koji je nakon posljednjih izmjena i dopuna sadržan u članku 153. st. 1. Kaznenog zakona. Tako možemo uočiti kvalificiranu prijetnju kod kaznenog djela silovanja, literatura definira kvalificiranu prijetnju kao poseban oblik prijetnje kojom se želi ostvariti točno određeni rezultat, kod kaznenog djela silovanja je prisila na spolni odnošaj.¹²⁰ U praksi Županijskog suda u Varaždinu nailazimo na različite načine prijetnje, pa tako prijetnja u predmetu K-11/2019-98 optuženi D.P. je sa H. N. K. u razdoblju od travnja 2016. godine do rujna 2016. godine održavao dobrovoljne spolne odnose te iste uz njezino znanje snimao, nakon što je H. N. K. željela prekinuti njihove kontakte, optuženi D.P. joj je prijetio time što poznaje eksplozive jer radi na razminiravanju te joj je prijetio kako će njene eksplicitne snimke i slike slati njezinim roditeljima, obitelji i zaručniku to je dovelo do toga da je žrtva bez svoje volje dva puta tjedno dolazila u stan D. P.-a kako bi imala nedobrovoljne spolne odnose.¹²¹ Nadalje D. P. je u više navrata pokazivao žrtvi H. N. K. plastične eksplozive kojima će dići u zrak njene roditelje, bude li se protivila spolnom odnošaju.¹²² U navedenom primjeru vidimo kako je optuženi D. P. izravnom i ozbiljnom prijetnjom da će napasti na život drugih osoba (roditelja žrtve) kod žrtve izazvao ozbiljan strah te je prisilo na neželjeni spolni odnos. U predmetu K-99/11-84 počinitelj A. L. je svoju pastorku, koju je priznao za kćer seksualno zlostavljao u razdoblju od rujna 2009. do siječnja 2011. godine, u tom razdoblju stvorivši stanje pokornosti nad pastorkom verbalnim vrijeđanjem i fizičkim kažnjavanjem, istu je prisiljava na spolne odnose prijeteći kako će u slučaju njezinog protivljenja ubiti njenu polusestru i majku.¹²³

3. Sila i prijetnja

U pojedinim slučajevima pojedinac prema žrtvi upotrebljava i silu i prijetnju kako bi je prisilio na spolni odnošaj ili sa spolnim odnošajem izjednačenu radnju. Tako u predmetu K- 5/15-114 optuženik D. N. oko 22 sata i 15 minuta u obiteljskoj kući tri puta je ošamario svoju izvanbračnu partnericu D. Š. zapovjedi joj da klekne ispred njega, nakon čega ju je nastavio udarati po licu i tijelu, a o zadobivenih udaraca D. Š. je pala na pod, nakon što je pala na pod nastavljaajući je

¹²⁰ Slično: Cvitanović, Leo *et al.*, *op. cit.* u bilj. 2., str. 217.

¹²¹ Vidi: Županijski sud u Varaždinu, K-11/2019-98 od 26. studenog 2019.

¹²² Vidi: *Ibid.*

¹²³ Vidi: Županijski sud u Varaždinu, K-99/11-84 od 3. veljače 2014.

udarati i šamarati, naredio joj je da skine odjeću i oralno ga zadovolji.¹²⁴ Sud je u navedenom predmetu jasno utvrdio kako ne može biti riječ o dobrovoljnom spolnom odnosu jer je optuženi D. N. prvo upotrijebio silu ošamarivši žrtvu tri puta nakon čega joj je krenula krv niz nos, nakon što je žrtva pala na pod nastavio ju je udarati remenom po stražnjici, a zatim joj prijetio: „ako nekome kaže da će ju zatući i sve one koji su joj dragi“.¹²⁵ Sud ističe kako je silovanje složeno nepravno kazneno djelo koje se sastoji od uporabe sile ili prijetnje i od obljuba ili s obljubom izjednačene spolne radnje.¹²⁶

VII. NAMJERA KOD KAZNENOG DJELA SILOVANJA

U kaznenom pravu kazneno djelo može biti počinjeno ili namjerom ili nehajem. Važno je istaknuti kako prilikom utvrđivanja stupnja krivnje potrebno je uzeti u obzir odnos počinitelja prema samom kaznenom djelu i posljedicama kaznenog djela, što se još naziva i voljna sastavnica krivnje te njegovu svijest o djelu što nazivamo intelektualnom sastavnicom krivnje.¹²⁷ Namjera može biti izravna i neizravna, pritom valja naglasiti da je za počinjenje silovanja dostatna i neizravna namjera.¹²⁸ Namjera mora obuhvatiti svijest o primjeni sile ili kvalificirane prijetnje te izostanka pristanka žrtve na spolnim odnošaj ili sa spolnim odnošajem izjednačenu radnju.¹²⁹ Kada govorimo o namjeri i silovanju kao namjernom deliktu valja spomenuti kako Kazneni zakon iz 2011. godine po uzoru na *Sexual Offences Act iz 2003.* godine predviđa blažu kaznenopravnu sankciju za počinitelja koji je bio u otklonjivoj zabludi glede postojanja pristanka.¹³⁰ U stručnoj javnosti vidimo kako ne postoji jedinstven stav o tome može li kazneno djelo silovanja biti počinjeno samo s namjerom ili može biti počinjeno i iz nehaja. S jedne strane Turković i Maršavelski ističu kako silovanje može biti „počinjeno samo s namjerom“¹³¹, a s druge strane Vuletić i Šprem ističu kako je silovanje moguće počinuti i iz nehaja nakon što je u hrvatskom zakonodavstvu propisana blaža kazna za osobu koja je bila u otklonjivoj zabludi glede pristanka

¹²⁴ Županijski sud u Varaždinu, K- 5/15-114 od 25. listopada 2016.

¹²⁵ Vidi: *Ibid.*

¹²⁶ Vidi: *Ibid.*

¹²⁷ Vidi: Horvatić Ž. *et al.*, *op. cit.* u bilj. 104., str. 94.

¹²⁸ Vidi: Cvitanović, Leo *et al.*, *op. cit.* u bilj. 2., str. 217.

¹²⁹ Vidi: *Ibid.*

¹³⁰ Vidi: *Ibid.*, str. 213.

¹³¹ Vidi: *Ibid.*

¹³¹ Vidi: *Ibid.*, str. 217.

kod kaznenog djela silovanja.¹³² U većini slučajeva kazneno djelo silovanja će biti počinjeno s izravnom namjerom, odnosno počinitelj je svjestan samog kaznenog djela i hoće njegovu posljedicu.¹³³ Kroz praksu Županijskog suda u Varaždinu vidimo kako je upravo izravna namjera prisutna kod većine počinitelja kaznenog djela silovanja, pa tako u predmetu K-4/12-74 počinitelj postupao s izravnom namjerom, što znači da je bio svjestan svih elemenata kaznenog djela silovanja i htio je njegovo počinjenje, žrtvi dajući marihuanu na konzumacijom s ciljem da je onespособi za odgovarajući otpor te je bio svjestan da prema njoj primjenjuje silu kako bi s njom izvršio spolni odnos unatoč njenom protivljenju.¹³⁴ U predmetu K-5/15-114 sud je utvrdio kako je počinitelj postupao s izravnom namjerom kada je udario žrtvu po glavi, tijelu i remenom po guzici, prisiljavao je na felaciju i na kraju na sam spolni odnošaj.¹³⁵

VIII. PRISTANAK

Novost koja je uvedena Kaznenim zakonom iz 2011. godine je i sama definicija pristanka. U članku 153. st. 5. KZ11 navodi se kako pristanak postoji ako se osoba svojom voljom upustila u spolni odnošaj ili sa spolnim odnošajem izjednačenu radnju, a pritom je bila sposobna donijeti i izraziti takvu odluku. *A contrario* takvog pristanka nema, osobito ako je spolni odnošaj i s njime izjednačena radnja izvršena uporabom prijetnje (pritom nije riječ o kvalificiranoj prijetnji), prijevare ili zlouporabom položaja prema osobi u odnosu zavisnosti, iskorištavanjem stanja u kojem osoba nije mogla izraziti svoje odupiranje ili stanja u kojem je osobi protupravno oduzeta sloboda (čl. 153. st. 5. KZ11). Iz navedenog zakonskog članka jasno proizlazi kako se naš zakonodavac opredijelio za volontaristički pristup spolnih sloboda.¹³⁶ Nadalje, ako takvog pristanka nema dolazi do aktiviranja mehanizma državne kaznenopravne zaštite osobe čije su spolne slobode povrijeđene. Nadalje, Ritossa i Martinović ističu kako se pristanak sastoji od tri elementa: svojevoljnost, sposobnost za donošenje odluke i sposobnost za izražavanje odluke.¹³⁷ Izostankom jednog od spomenuta tri elementa dolazi do aktiviranja kaznenopravnog mehanizma države jer valjanog pristanka nema. U literaturi se nadalje ističe kako propisivanje svojevoljnosti

¹³² Vidi: Vuletić, Igor, Šprem, Petra, Materijalnopravni aspekti kaznenog djela silovanja u hrvatskoj sudskoj praksi, Policijska sigurnost, godina 28., br. 2. (2019), str. 141.

¹³³ Vidi: Horvatić Ž. *et al.*, *op. cit.* u bilj. 104., str. 98.

¹³⁴ Županijski sud u Varaždinu, 2 K-4/12-74 od 28. svibnja 2013. godine

¹³⁵ Županijski sud u Varaždinu, K- 5/15-114 od 25. listopada 2016.

¹³⁶ Vidi: Ritossa, Dalida, *op. cit.* u bilj. 8., str. 534.

¹³⁷ Vidi: *Ibid.*, str. 535.

kao bitnog elementa pristanka dovodi do pretjeranog proširenja kaznenog djela iz članka 153. st. 1. KZ11 posebice u situacijama u kojima se žrtva upustila u spolni odnošaj koji nije željela.¹³⁸ Tako širenja granica odgovornosti, dovodi da se svaki spolni odnošaj mora izvršiti uz izričiti pristanak uključenih osoba.¹³⁹ Drugi problem do koje se dolazi kod definicije pristanka, je stavljanje naglasaka od strane zakonodavca na mogućnost izricanja pristanka, što se smatra krnjim i na prečac donesenim rješenjem jer se sposobnost davanja pristanka ne iscrpljuje govorom.¹⁴⁰

1. Primjeri iz sudske prakse Županijskog suda u Varaždinu u kojima nije bilo pristanka
Kako izričita zakonska odredba govori, pristanka nema ako je izvršen uporabom (kvalificirane) prijetnje. Pritom se može, ali i ne mora raditi o kvalificiranoj prijetnji. Na primjer u već prije spomenutom predmetu K-11/2019-98, počinitelj je žrtvi prijetio žrtvi da će eksplozivom dići u zrak nju i njene roditelje u kojem slučaju govorimo o kvalificiranoj prijetnji, ali također je prijetio i slanjem eksplicitnih sadržaja žrtvinim roditeljima.¹⁴¹ Navedeno ne predstavlja napad na život i tijelo žrtve ili druge osobe, stoga se ne radi o kvalificiranoj prijetnji, ali je ona dostatna za isključenje pristanka. Nadalje pristanka nema ako je spolni odnošaj izvršen zlouporabom položaja prema osobi u odnosu zavisnosti, što jasno vidimo iz predmeta 2 K-99/11-84 u kojem je optuženi A. L. u duljem vremenskom periodu, iskorištavao svoju pastorku N. M., za nedobrovoljne spolne odnose kako bi zadovoljio svoj spolni nagon.¹⁴² Pastorka, kao kći iz prethodnog braka, koju je kasnije optuženi A. L. priznao za svoju kćer je u odnosu zavisnosti prema svome očuhu. Nadalje, pristanka nema i kada je spolni odnošaj izvršen zlouporabom stanja nemoći, u kojem žrtva nije mogla izraziti svoje protivljenje. Sudska praksa Županijskog suda u Varaždinu, u već prije spomenutom predmetu, 2 K-4/12-74 u kojem je optuženi Z. B. najprije žrtvu omamio „jointom“ a kasnije iskoristivši stanje u kojem žrtva nije bila u mogućnosti pružiti adekvatni otpor iskoristio situaciju i izvršio spolni odnos.¹⁴³

IX. POKUŠAJ KAZNENOG DJELA SILOVAJA

¹³⁸ Vidi: *Ibid.*

¹³⁹ Vidi: *Ibid.*

¹⁴⁰ Vidi: *Ibid.*

¹⁴¹ Županijski sud u Varaždinu, K-11/2019-98 od 26. studenog 2019.

¹⁴² Županijski sud u Varaždinu, 2 K-99/11-84 od 03. veljače 2014.

¹⁴³ Županijski sud u Varaždinu, 2 K-4/12-74 od 28. svibnja 2013.

U hrvatskom kaznenopravnom sustavu predviđeno je kažnjavanje za pokušaj ako je za kazneno djelo moguće izreći kaznu od pet ili više godina zatvora te kada je to zakonom posebno propisano.¹⁴⁴ Kazneno djelo silovanja nakon izmjena i dopuna koje su stupile na snagu 1. siječnja 2021. godine obuhvaća zakonsko biće kaznenog djela spolnog odnošaja bez pristanka i zakonsko biće kaznenog djela silovanja. Nakon posljednjih izmjena i dopuna, za kazneno djelo iz članka 153. st. 1. KZ11 predviđena je kazna zatvora od tri do osam godina, dok je za kazneno djelo iz članka 153. st. 2. KZ11 predviđena kazna zatvora u trajanju od pet do dvanaest godina što dovodi da je pokušaj navedenih kaznenih djela kažnjiv. Nadalje, odredbe općeg dijela Kaznenog zakona omogućavaju blaže kažnjavanje za pokušaj (čl. 34. st. 2. KZ11), a za neprikladan pokušaj je moguće i potpuno oslobođenje kazne. O kažnjivom pokušaju govorimo kada je započela primjena sile ili kvalificirane prijetnje s namjerom da se osobu primora na spolni odnošaj ili sa spolnim odnošajem izjednačenu radnju.¹⁴⁵ Prilikom pokušaja kaznenog djela silovanja, moguće je da počinitelj izvrši određene seksualne radnje koje mogu imati obilježja bića kaznenog djela bludnih radnji koje se supsidijarno primjenjuju u odnosu na kazneno djelo silovanja pa prije izricanja presude trebalo bi utvrditi namjeru silovanja kod počinitelja.¹⁴⁶ Nije rijetko da određeno kazneno djelo ostane u pokušaju, tako nailazimo na primjeri iz prakse Županijskog suda u Varaždinu u kojem je kazneno djelo silovanja ostalo uslijed jakog otpora žrtve u pokušaju. U predmetu K-19/15-121 sud je utvrdio kako je optuženi D. Č. u cilju zadovoljenja svog spolnog nagona, došao u spavaću sobu te svoju bivšu suprugu počeo skidati, poderao joj gaće hvatao je za ruke koje je dizao iza glave i pokušao joj raširiti noge, uslijed njenog jakog otpora nije uspio ugrutati svoje ukrućeno spolovilo u spolovilo žrtve.¹⁴⁷ Nakon što nije uspio izvršiti spolni odnošaj, zahtijevao je od žrtve da ga oralno zadovolji, što je žrtva odbila rekavši da će mu spolovilo odgristi te je kazneno djelo i u tom slučaju ostalo u pokušaju.¹⁴⁸

X. PRODULJENO KAZNENO DJELO SILOVANJA- PRIMJENJIVOST INSTITUTA

Prema zakonskoj definiciji produljeno kazneno djelo čini onaj tko s namjerom počini više odvojenih radnji u prirodnom smislu kojima se ostvaruje biće istog ili istovrsnih kaznenih djela,

¹⁴⁴ Vidi: Horvatić Ž. *et al.*, *op. cit.* u bilj. 104., str. 146.

¹⁴⁵ Vidi: Cvitanović, Leo *et al.*, *op. cit.* u bilj. 2., str. 218.

¹⁴⁶ Vuletić, I. *et al.*, *op. cit.* u bilj 132., str. 143.

¹⁴⁷ Županijski sud u Varaždinu, K-19/15-121 od od 14. srpnja 2017.

¹⁴⁸ Vidi: *Ibid.*

ako one s obzirom na prostornu i vremensku povezanost čine jedinstvenu cjelinu u pravnom smislu (čl. 52. st. 1. KZ11). Valja istaknuti kako je do zakonskih izmjena iz 2011. godine, uporaba instituta produljenog djela kod silovanja nije bila rijetka.¹⁴⁹ Stupanjem na snagu novog KZ11, došlo je do sužavanja mogućnosti primjene navedenog kaznenog djela.¹⁵⁰ Naime, KZ11 izričito ističe kako primjena instituta produljenog djela nije moguća kod kaznenih djela protiv života i tijela, spolne ili druge osobne slobode (čl. 52. st. 2. KZ11). Za vrijeme kada je na snazi bio KZ97, sudovi su kazneno djelo silovanja prema istoj žrtvi koje se zbivalo tijekom određenog vremenskog perioda mogli kvalificirati kao produljeno kazneno djelo. Silovanje spada u kategoriju najtežih kaznih djela kojima se povređuje spolna sloboda žrtve, jednako kao i druga kaznena djela protiv spolne slobode, protiv života i tijela ili protiv osobnih sloboda, uvelike napadaju oštećenikovu osobnu sferu.¹⁵¹ Sudska praksa je oprezna prilikom primjene instituta produljenog kaznenog djela jer je u većini slučajeva riječ o iznimno teškim kaznim djelima kod kojih bi privilegiranje počinitelja moglo dovesti do nemogućnosti ostvarenja svrhe kažnjavanja.¹⁵² Prilikom primjene instituta produljenog kaznenog djela, sudska praksa je opravdano zaključila kako se navedeni institut treba primjenjivati restriktivno, uvažavajući specifičnosti pojedinih kaznenih djela.¹⁵³ Nakon stupanja na snagu KZ11, ne postoji mogućnost primjene instituta produljenog kaznenog djela kod silovanja, nego je počinitelja potrebno osuditi za stjecaj minimalnog broja kaznenih djela silovanja koje je u konkretnoj situaciji moguće dokazati.¹⁵⁴ Aktualno pitanje koje se i dalje pojavljuje je mogućnost primjene instituta produljenog kaznenog djela na slučajeve silovanja koji su se desili za vrijeme kada je na snazi bio KZ97 koji je blaži za počinitelja.¹⁵⁵ Stav stručne javnosti oko navedenog pitanja je negativan, iako KZ97 za razliku od KZ11 nije izrijekom ograničavao primjenu tog instituta kod kaznenog djela silovanja.¹⁵⁶ *A contrario* nije ni izrijekom dopuštao primjenu tog instituta, nego je primjena instituta bila rezultat sudske prakse.¹⁵⁷ Tako i u praksi

¹⁴⁹ Vidi: Vuletić, I. *et al.*, *op. cit.* u bilj. 132., str. 146.

¹⁵⁰ Vidi: *Ibid.*

¹⁵¹ Vidi: Vuletić, Igor, Produljeno kazneno djelo- jedan mogući razvoj *de lege ferenda*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 15, broj 2/2008, str. 1063.

¹⁵² Vidi: *Ibid.*

¹⁵³ Vidi: *Ibid.*, str. 1065.

¹⁵⁴ Turković, Ksenija; Novoselec, Petar; Grozdanić, Velinka; Kurtović Mišić, Anita; Derenčinović, Davor; Bojanić, Igor; Munivrana Vajda, Maja; Mrčela, Marin; Nola, Sanja; Roksandić Vidlička, Sunčana; Tripalo, Dražen; Maršavelski, Aleksandar, Komentari kaznenog zakona i drugi izvori novog hrvatskog kaznenog zakonodavstva, Narodne novine, Zagreb, 2013 u Vuletić, I. *et al.*, *op. cit.* u bilj. 132., str. 146

¹⁵⁵ Vidi: *Ibid.*

¹⁵⁶ Vidi: *Ibid.*

¹⁵⁷ Vidi: *Ibid.*

Županijskog suda u Varaždinu vidimo kako je u pojedinim predmetima primijenjen institut produljenog kaznenog djela silovanja. U predmetu 2 K-28/12-155, prvooptuženi S. F. i drugooptuženi D. L. je u periodu od svibnja 2010. godine do svibnja 2012. godine seksualno iskorištavao M. F, nad kojom su protivno njejoj volji izvršili nedobrovoljne spolne odnose.¹⁵⁸ Sud je optužene S. F. i D. L. osudio na kazneno djelo silovanja u produljenom trajanju iz članka 188. st. 2. u svezi s člankom 61. KZ97. Drugi predmet u kojem je varaždinski sud primijenio institut produljenog kaznenog djela silovanja je predmet 2 K-99/11-84 u kojem je očuh svoju pastorku seksualno iskorištavao, vršeći nedobrovoljne spolne odnose u periodu od 21. listopada 1999. godine do rujna 2009. godine.¹⁵⁹ Uvažavajući današnja shvaćanja i tumačenja, institut produljenog kaznenog djela silovanja ne bi se trebao primjenjivati niti na silovanja koja su se zbivala u vrijeme važenja KZ97. Budući da sam KZ97, nije izrijeком ograničavao primjenu tog instituta na kazneno djelo silovanja, nema pravne zapreke da se taj institut i dalje primjenjuje na djela počinjena do stupanja na snagu KZ11- ako novi zakon nije blaži.

XI. KVALIFICIRANI OBLIK KAZNENOG DJELA

Kvalificirani oblik kaznenog djela silovanja predviđen je u članku 154. KZ11, koji predviđa strožu kaznu zatvora od pet do dvanaest godina. Kvalificirani oblik kaznenog djela silovanja čini onaj tko silovanje počini prema: 1) bliskoj osobi, 2) prema žrtvi posebno ranjivoj zbog svoje dobi, bolesti, trudnoće, invaliditeta, tjelesne ili duševne smetnje. Nadalje o kvalificiranom kaznenom djelu govorimo i u slučaju kada je počinjeno na 3) osobito okrutan način, 4) iz mržnje, 5) zajedno s jednim ili više počinitelja pri čemu je prema istoj osobi izvršeno više spolnih odnošaja ili sa spolnim odnošajem izjednačenih radnji, 6) ako je silovanje izvršeno uporabom oružja ili oruđa, 7) ako je silovana osoba ostala trudna ili 8) ako je djelom prouzročena smrt žrtve.

Vrlo živa sudska praksa Županijskog suda u Varaždinu pokazuje kako upravo kvalificirani oblik kaznenog djela silovanja i nije toliko rijedak. U predmetu K-13/17-53, optuženi S. T. je počinio kazneno djelo silovanja prema polusestri njegove supruge, koja prema sudskoj praksi Županijskog suda u Varaždinu ulazi u krug bliskih osoba te je osuđen za kvalificirano kazneno djelo iz članka

¹⁵⁸ Vidi: Županijski sud u Varaždinu, 2 K-28/12-155 od 18. lipnja 2023.

¹⁵⁹ Vidi: Županijski sud u Varaždinu, 2 K-99/11-84 od 3. veljače 2014.

154. st. 2. u vezi s st. 1. t. 1. u vezi s čl. 153. st. 1. KZ-a.¹⁶⁰ Nadalje, kazneno djelo silovanja nerijetko se čini i prema žrtvi ranjivoj zbog svoje dobi, trudnoće, invaliditeta ili duševne smetnje. Upravo u praski Županijskog suda u Varaždinu nalazimo primjer za ovo posljednje, u predmetu K-33/14-59 optuženi J. Ž. je silovao osobu koja je imala blažu mentalnu retardaciju te koja je zbog osobina ličnosti bila osobito ranjiva i vrlo laki objekt seksualne eksploatacije.¹⁶¹ Nerijetko se dešava da je kazneno djelo silovanja počinjeno na osobito okrutan način, u predmetu K-27/17-46 optuženi V.V. je s kapom na glavi i kožnim rukavicama upao u kuću te je nad svojom ženom s kojom je u postupku razvoda izvršio spolni odnošaj pritom je udarajući po vratu, licu, glavi i trbuhu koljenima i šakama.¹⁶² Pošto je žrtva počinitelja ugrizla za spolovilo, počinitelj ju je vezao za krevet i stavio joj maramu u usta, kazneno djelo silovanja je u ovom predmetu počinjeno na osobito okrutan način. Nadalje u predmetu K-28/12-155 kazneno djelo silovanja počinjeno je prema istoj osobi od strane dva počinitelja.¹⁶³

XII. KAZNENO DJELO SILOVANJA S KRIMINOLOŠKOG ASPEKTA

Kriminologija kao samostalna, multidisciplinarna i kaznena znanost koja se bavi proučavanjem uzroka (etiologije) kažnjivih ponašanja te pojavnim oblicima kažnjivih ponašanja (fenomenologija) nerijetko se bavi proučavanjem seksualnih delikata, a osobito silovanja kao najtežeg.¹⁶⁴ Prije svega valja se pozabaviti određenim statističkim podacima, jer upravo je i statistika jedna od temeljnih metoda koja se koristi u kriminologiji i u kriminološkim istraživanjima. Prije svega, u 2023. godini zabilježeno je 194 prijavljena kaznena djela silovanja, od toga je razriješeno njih 188, što dovodi do vrlo visoke stope razriješenosti kaznenog djela silovanja koja iznosi 96,9 %¹⁶⁵. Proučavajući dobivene statističke podatke, zaključujemo kako su većinom počinitelji kaznenog djela silovanja bili upravo muškarci, o čemu svjedoči činjenica da

¹⁶⁰ Vidi: Županijski sud u Varaždinu, K-13/17-53 od 15. studenog 2017.

¹⁶¹ Vidi: Županijski sud u Varaždinu, K-33/14-59 od 10. lipnja 2015.

¹⁶² Vidi: Županijski sud u Varaždinu, K-27/17-46 od 8. veljače 2018.

¹⁶³ Vidi: Županijski sud u Varaždinu, K-28/12-155 od 18. lipnja 2013.

¹⁶⁴ Vidi: Derenčinović Davor, Getoš Anna-Maria, Uvod u kriminologiju s osnovama kaznenog prava, Sveučilišna tiskara d.o.o, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2008., str. 19.

¹⁶⁵ Vidi: Ministarstvo unutarnjih poslova, Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada u 2023. godini, Zagreb, 2024., str. 18. ,

https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2024/3/Statisticki_pregled_2023_.pdf (zadnje pristupljeno: 1. rujna 2024.)

je od 116 počinitelja kaznenog djela silovanja tek 1 počinitelj bila ženska osoba.¹⁶⁶ Prema podacima za 2023.. godinu u Republici Hrvatskoj evidentirano je 194 prijavljenih kaznenih djela silovanja, što je pad od 10,2 posto u odnosu na prethodnu godinu, odnosno evidentirano je 22 prijave kaznena djela silovanja manje.¹⁶⁷ Dakle, broj kaznenih djela silovanja je u blagom padu. Razriješenosti kaznenih djela silovanja iznosi 96,9 posto, što je iznimno visoki postotak razriješenosti tako teškog kaznenog djela.¹⁶⁸ Žene su dominantno žrtve kaznenih djela protiv spolne slobode, uključujući silovanje, o čemu govori činjenica kako je 2023. godine, od ukupno 211 žrtava kaznenog djela silovanja, 205 bilo žena, dok je svega 6 muškaraca bilo žrtvom kaznenog djela silovanja¹⁶⁹ Jednaki trend vidimo i kroz sudsku praksu Županijskog suda u Varaždinu koja potvrđuje statističke podatke. U niti jednom od desetak odabranih predmet Županijskog suda u Varaždinu, kao počinitelj kaznenog djela silovanja nije nastupala ženska osoba, dok u svim, s izuzetkom predmeta K-27/09-188, ženska osoba se pojavljuje kao žrtva kaznenog djela silovanja, što silovanje čini dominantno deliktom koji čine muškarci.

Kriminološka istraživanja utvrdila su kako uzrok silovanja ne treba tražiti u samim crtama ličnosti silovatelja već u društvenim normama i društvenim vrijednostima koje agresiju vide kao oblik izražavanja muškosti, pri čemu je silovanje jedan od oblika kojim muškarci pokazuju svoju dominaciju nad ženama.¹⁷⁰ Također, kriminološka istraživanja potvrđuju kako su muškarci iz nižih društvenih slojeva najčešći počinitelji tog kaznenog djela, a ženske osobe nižeg društvenog statusa u dobi od 17 do 25 godina, najčešće žrtve.¹⁷¹ Silovanja se, nakon provedenih kriminoloških istraživanja, zbivaju u pravilu noću a kao jedno od sredstava koje doprinosi počinjenju tog kaznenog djela ističe se alkohol koji pojačava samouvjerenost kod počinitelja i u manjoj mjeri povećava spolni nagon.¹⁷²

1. TAMNA BROJKA KOD KAZNENOG DJELA SILOVANJA

Svojim istraživanjem, brojna kriminološka istraživanja potvrđuju postojanje izrazito visoke tamne brojke kod kaznenog djela silovanja, kao temeljnog seksualnog delikta, ali i kod ostalih kaznenih

¹⁶⁶ Vidi: *Ibid.*, str. 84.

¹⁶⁷ Vidi: *Ibid.*, str. 18.

¹⁶⁸ Vidi: *Ibid.*

¹⁶⁹ Vidi: *Ibid.*, str. 91.

¹⁷⁰ Vidi: Derenčinović, Davor, *et al.*, *op. cit.* u bilj. 164., str. 68.

¹⁷¹ Vidi: *Ibid.*, str. 66.

¹⁷² Vidi: *Ibid.*

djela protiv spolne slobode. Prije svega valja pružiti definiciju tamne brojke koja se u literaturi definira kao realizirana, a ne prijavljena kažnjiva ponašanja.¹⁷³ Prije svega, silovanje je delikt koji je u pravilu izvršen bez svjedoka, što dovodi do toga da prijavljivanje, a *in ultima linea* i kazneni progon ovise o tome hoće li žrtva prijaviti počinitelja kaznenog djela i time inicirati djelatnost policije i pravosudnih tijela.¹⁷⁴ Nadalje drugi problem koji dovodi do visoke tamne brojke kod kaznenog djela silovanja je i činjenica da je sama žrtva ujedno i jedini svjedok događaja što uz nedostatak drugih materijalnih dokaza dovodi do kasnijeg težeg dokazivanja samog silovanja.¹⁷⁵ Također, žrtva kaznenog djela silovanja teško se odlučuje za pokretanje kaznenog postupka zbog sekundarne viktimizacije, odnosno žrtva se boji osude okoline pa i samih pravosudnih tijela koja nerijetko žrtvu smatraju inicijatorom kaznenog djela, ističući kako je žrtva sama kriva što se to dogodilo itd.¹⁷⁶ Nerijetko pravosudna tijela i policija sumnjaju u vjerodostojnost iskaza žrtve, osim njih i žrtvini poznanici, prijatelji i roditelji nerijetko s nevjericom prihvaćaju iskaz žrtve što sve dovodi do njezine ponovne, sekundarne, viktimizacije.¹⁷⁷ Često se u postupcima vezanim uz kazneno djelo silovanja čuju neprimjereni komentari poput „fina dama ne može biti silovana“, „dobila je što je tražila“, „sama je kriva što provocira“ koji su rezultat neadekvatne edukacije djelatnika i brojnih mitova o silovanju, a oni u krajnjoj liniji dovode do neprijavlivanja kaznenog djela silovanja.¹⁷⁸ Sljedeći problem koji povećava stopu neprijavlivanja kaznenog djela silovanja je dužina samog sudskog postupka koji dovodi do toga da se žrtva nakon dugog vremena od počinjenja kaznenog djela mora prisjećati detalja silovanja, mora ponovno iskazivati što dovodi do povećanja i obnavljanja traume žrtve.¹⁷⁹

2. TIPOVI SILOVANJA

Različiti autori su nastojali podijeliti silovanja u nekoliko skupina. Pa tako možemo, prateći određene činjenice i sam način izvršenja silovanja, silovanja podijeliti u sljedeće skupine: silovanje

¹⁷³ Derenčinović, Davor, *et al.*, *op. cit.* u bilj. 164., str. 6.

¹⁷⁴ Vidi: Horvat, Martina; Jagetić, Vanja; Vrečko, Ines; Kretanje broja prijavljenih, optuženih i osuđenih osoba za kazneno djelo silovanja, uz osvrt na specifičnost djela, *Kriminologija i socijalna integracija*, vol. 13, br. 1 (2005), str. 136.

¹⁷⁵ Vidi: Derenčinović, Davor, *et al.*, *op. cit.* u bilj. 164., str. 61.

¹⁷⁶ Vidi: *Ibid.*

¹⁷⁷ Vidi: Horvat, M. *et al.*, *op. cit.* u bilj. 174., str. 138.

¹⁷⁸ Vidi: *Ibid.*

¹⁷⁹ Vidi: *Ibid.*

iz ljutnje, silovanje zbog moći i sadističko silovanje.¹⁸⁰ Silovanje iz ljutnje je tip silovanja u kojem se počinitelj, kako bi se riješio nakupljene ljutnje, frustracija i stresa, okreće silovanju koje je praćeno prekomjernom uporabom sile prema žrtvi usmjerenom prema savladavanju otpora s ciljem fizičkog povređivanja žrtve i zadovoljenja svojeg spolnog nagona.¹⁸¹ Drugi tip silovanja je silovanje zbog moći koje obilježava iskorištavanje vlastitog položaja moći prema inferiornijoj žrtvi koju počinitelj nastoji pretvoriti u objekt svojih seksualnih aspiracija.¹⁸² S druge strane sadistički silovatelji, čiji udio ne prelazi 7% od ukupnog broja silovatelja, imaju poseban modus operandi izvršenja silovanja koji prema Meloyu obuhvaća: praćenje žrtve kojoj slijedi otmica, dok samo silovanje završava smrću žrtve i to u pravilu davljenjem, počinitelji ima određenu rutinu te su skloni ponavljanju kaznenog djela na isti ili sličan način, također sadistički silovatelji skloni su prikrivanju djela.¹⁸³ Ovaj najekstremniji oblik silovatelja potječe iz obitelji s dominantnom majkom, također su mizogini koji uživaju u patnjama i mukama žena koje siluju.¹⁸⁴

XIII. ZAKLJUČAK

Silovanje kao središnje kazneno djelo Glave XIV. Kaznenog zakona najteži je seksualni delikt, a ujedno i jedno od najtežih kaznenih djela čitavog Kaznenog zakona, o čemu svjedoče učestale promjene zakonskog bića i sustavno povećanje zakonskog minimuma i maksimuma kaznene sankcije. Kazneno djelo silovanja ima svoje uporište već u Hamurabijevom zakoniku gdje je bilo pozicionirano kao jedno od najtežih kaznenih djela, kroz povijest se ono dalje razvija i unapređuje. Tako u hrvatskoj kaznenopravnoj povijesti silovanje u Krivičnom zakonu iz 1951. godine nije bilo moguće u braku, a kao žrtva je mogla nastupiti jedino ženska osoba. Postepenim razvojem dolazimo do Kaznenog zakona iz 1997. godine koji je omogućio da kao žrtva i kao počinitelj nastupe jednako muška i ženska osoba te je inkriminirao silovanje u braku, postrožio kaznene sankcije za silovatelje te uveo niz otegotnih okolnosti. Nadalje, revolucionarni preokret u sferi inkriminiranja nedobrovoljnog spolnog odnošaja desio se presudom Europskog suda za ljudska prava u predmetu u kojem je ugarska državljanka M.C. podnijela zahtjev protiv Bugarske, nakon navedene presude u državama članicama Vijeća Europe dolazi do inkriminiranja svakog

¹⁸⁰ Vidi: Martinjak, Davorka, Karakteristike počinitelja i žrtava te situacija kaznenog djela silovanja, vol. 11, br. 1. (2003), str. 97.

¹⁸¹ Vidi: *Ibid.*

¹⁸² Slično: *Ibid.*

¹⁸³ Vidi: Derenčinović D., *et al.*, *op. cit.* u bilj. 164., str. 67.

¹⁸⁴ Vidi: *Ibid.*

nedobrovoljnog spolnog odnošaja neovisno o otporu same žrtve. U hrvatskom zakonodavstvu su revolucionarne promjene nastupile novim Kaznenim zakonom iz 2011. godine koji je u početku razlikovao kazneno djelo spolnog odnošaja bez pristanka (čl. 152.) i silovanja (čl. 153.), uskoro će se izmjenama i dopunama zakona navedena dva kaznena djela spojiti u jedno i nositi naziv silovanje. Valja istaknuti kako silovanje čini svatko tko izvrši spolni odnošaj ili sa njime izjednačenu radnju, navede drugog da s trećim izvrši spolni odnošaj ili s njime izjednačenu radnju ili navede drugoga da nad samim sobom izvrši spolni odnošaj ili s njime izjednačenu radnju, strože će se kazniti osobu koja pritom upotrijebi silu ili prijetnju da će napasti na život i tijelo žrtve ili druge osobe. Mogući modaliteti počinjenja kaznenog djela silovanja su spolni odnošaj ili sa spolnim odnošajem izjednačena radnja. Pritom, analizom velikog broja presuda možemo ustvrditi kako je najčešći modalitet počinjenja silovanja upravo spolni odnošaj, odnosno guranje ukrućenog spolovila muškarca u spolovilo žene. Analizom presuda vidimo kako nije rijetko niti *immisio penis in os* ili felacija, dok se penetracija predmetima u tjelesne otvore žrtve pojavljuje najrjeđe. Silovanje je do KZ11 bilo moguće počiniti isključivo namjerom, nakon stupanja na snagu KZ11 koji predviđa kažnjavanje počinitelja koji je bio u otklonljivoj zabludi glede pristanka blažom kaznom, otvorio je mogućnost kažnjavanja počinitelja za nehajno postupanje. Silovanje kao kazneno djelo obilježava također upotreba sile ili prijetnje prema žrtvi. S jedne strane sila može biti psihička sila (*vis compulsiva*) ili fizička sila (*vis absoluta*). Prijetnja se definira kao stavljanje žrtvi u izgled određenog zla, pritom se zahtjeva kvalificirana prijetnja. Kroz praksu Županijskog suda u Varaždinu, možemo jasno vidjeti načine na koje se ostvaruje prijetnja odnosno sila kod kaznenog djela silovanja. Također, sudska praksa pokazuje se kao nužan izvor prava koji upotpunjuje zakonske odredbe koje ponekad ne mogu obuhvatiti sve načine na koje se sila i prijetnja mogu ostvariti. Zakonske odredbe teže formalizmu, koji bez pretjeranog detaljiziranja i opterećivanja zakonskog teksta nepotrebnim primjerima, omogućava njihovu sveobuhvatnu primjenu na različite stvarne predmete. Silovanje je u pravilu delikt kod koji se zbiva bez svjedoka što znatno otežava dokazivanje navedenog kaznenog djela. U pravilu jedini izvori informacija prilikom dokazivanja kaznenog djela silovanja su izjave počinitelja i žrtve te je na samom sudu da se uvjeri u istinitost iznesenih tvrdnji. Značajna pomoć prilikom dokazivanja navedenog kaznenog djela su medicinska vještačenja koja omogućavaju razrješavanje spornih činjenica i koja se u velikom broju presuda Županijskog suda u Varaždinu i provode. Vidimo kako se iskaz svjedoka upotrebljava kao dokaz na sudu i kod kaznenog djela silovanja, no zbog moguće subjektivnosti

samih svjedoka, mogućnosti utjecanja na njih tijekom postupka, sud takve iskaze uzima s odgovarajućim stupnjem opreza. Veliki problem kod dokazivanja samog kaznenog djela silovanja je i problem sekundarne viktimizacije žrtve, koja se ponovno suočava s traumom teškog događaja i prisjeća svih ružnih detalja, također do sekundarne viktimizacije žrtve dolazi i zbog ponovnog suočavanja s počiniteljem kaznenog djela tijekom kaznenog postupka. Nadalje, kroz praksu Županijskog suda u Varaždin jasno se potvrđuju određene kriminološke pretpostavke prema kojima su žrtve kaznenog djela silovanja u najvećoj mjeri upravo žene što silovanje čini pretežito muškim deliktom.

XIV. LITERATURA:

PRAVNI PROPISI:

1. Kazneni zakon (Narodne novine br. 125/2011, 144/2012, 56/2015, 61/2015, 101/2017, 118/2018, 114/2022, 114/2023).
2. Krivični zakon Republike Hrvatske (Narodne novine, br. 25/1977, 50/1978, 25/1984, 52/1987, 43/1989, 8/1990, 54/1990, 9/1991, 71/1991, 25/1992, 33/1992, 77/1992, 91/1992)
3. Krivični zakonik (Službeni list FNRJ, br.13/1951).
4. Zakon o potvrđivanju Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (Narodne novine, br. 3/2018).

KNJIGE:

1. Novine u kaznenom zakonodavstvu- 2016., Zbornik radova, Opatija 12.- 13. svibnja 2016.
2. Cvitanović, Leo; Derenčinović, Davor; Turković, Ksenija; Munivrana Vajda, Maja; Dragičević Prtenjača, Marta; Maršavelski, Aleksandar; Roksandić Vidlička, Sunčana, Kazneno pravo-posebni dio , Biblioteka Udžbenici, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2018.
3. Derenčinović Davor, Getoš Anna-Maria, Uvod u kriminologiju s osnovama kaznenog prava, Sveučilišna tiskara d.o.o, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2008.
4. Horvatić, Željko; Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo, Kazneno pravo opći dio 1, Biblioteka Udžbenici, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2016.
5. Horvatić, Željko; Derenčinović, Davor; Cvitanović, Leo, Kazneno pravo opći dio 2, Biblioteka Udžbenici, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2017.
6. Kurtović, Šefko, Opća povijest prava i države I. knjiga, stari i srednji vijek, Udžbenici Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2005.
7. Pavlišić, Berislav; Grozdanić, Velinka; Veić, Petar, Komentar kaznenog zakona, Narodne novine, Zagreb, 2007.
8. Pavlović, Šime, Kazneni zakon-Drugo izmijenjeno, dopunjeno i prošireno izdanje, Libertin naklada, Biblioteka pravo i zakoni, Rijeka, 2013.
9. Turković, Ksenija; Novoselec, Petar; Grozdanić, Velinka; Kurtović Mišić, Anita; Derenčinović, Davor; Bojanić, Igor; Munivrana Vajda, Maja; Mrčela, Marin; Nola, Sanja;

Roksandić Vidlička, Sunčana; Tripalo, Dražen; Maršavelski, Aleksandar, Komentari kaznenog zakona i drugi izvori novog hrvatskog kaznenog zakonodavstva, Narodne novine, Zagreb, 2013..

ZNANASTVENI I STRUČNI ČLANCI:

1. Aras, Slađana, Silovanje, *Pravnik*, vol.39., broj 81/2005.
2. Brkić Branko, Kaznena djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa te poseban osvrt na silovanje i bludne radnje, *Hrvatska pravna revija*, 3/2003.
3. Horvat, Martina; Jagetić, Vanja; Vrečko, Ines; Kretanje broja prijavljenih, optuženih i osuđenih osoba za kazneno djelo silovanja, uz osvrt na specifičnost djela, *Kriminologija i socijalna integracija*, vol. 13, br. 1/2005.
4. Maršavelski, Aleksandar ; Juras, Damir, Kritička analiza prijedloga pete novele Kaznenog zakona, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb)*, vol. 26., broj 2/2019.
5. Martinjak, Davorka, Karakteristike počinitelja i žrtava te situacija kaznenog djela silovanja, vol. 11, br. 1/2005.
6. Novine u kaznenom zakonodavstvu- 2016., Zbornik radova, Opatija 12.- 13. svibnja 2016.
7. Radačić, Ivana, Kazneno djelo silovanja: pitanja definicije, (ne)odgovornosti za otklonjivu zabludu o pristanku i postojanje rodnih stereotipa u sudskim postupcima na primjeru prakse Županijskog suda u Zagrebu, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb)*, vol. 19, broj 1/2012.
8. Rittossa Dalida; Martinović, Igor, Spolni odnošaj bez pristanka i silovanje-teorijski i praktični problemi, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb)*, vol. 21, broj 2/2014.
9. Rittossa, Dalida, Strengthening the rights of sexually abused children in front of the european court for human rights: a tale of justice, fairness and constant normative evolution, *EU and Comparative Law Issues and Challenges Series (ECLIC)*, 4, 2020.
10. Škorić, Marissabell, Obiteljsko nasilje u praksi Europskog suda za ljudska prava s posebnim osvrtom na presude protiv Republike Hrvatske, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb)*, vol. 25, broj 2/2018.

11. Vuletić, Igor, Produljeno kazneno djelo- jedan mogući razvoj de lege ferenda, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 15, broj 2/2008.
12. Vuletić, Igor, Šprem, Petra, Materijalnopравни aspekti kaznenog djela silovanja u hrvatskoj sudskoj praksi, Policijska sigurnost, godina 28., br. 2/ 2019.
13. Željko, Darija, Procjena prvih deset godina konvencije Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 28, broj 2/2021.

MREŽNI IZVORI:

1. Hamurabi, <https://www.enciklopedija.hr/clanak/hamurabi>, zadnje pristupljeno: 29. ožujka 2024.
2. Ministarstvo unutarnjih poslova, Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada u 2023. godini, Zagreb, 2024., https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2024/3/Statisticki_pregled_2023_.pdf (zadnje pristupljeno: 1. rujna 2024.)
3. Salijski zakon., <https://www.enciklopedija.hr/clanak/salijski-zakon>, zadnje pristupljeno: 29. ožujka .2024.
4. The Code of Hammurabi, <https://avalon.law.yale.edu/ancient/hamframe.asp>, zadnje pristupljeno 29. ožujka 2024.
5. Vidi: Garačić, Ana; Od zaštite dostojanstva ličnosti i morala do zaštite spolnih sloboda, https://www.vsrh.hr/custompages/static/HRV/files/AGaracic-OdZastiteDostojanstvaLicnostiIMorala_2017-Opatija.pdf, str. 2., zadnje pristupljeno: 30. ožujka 2024.

SUDSKA PRAKSA

1. Europski sud za ljudska prava, *MC protiv Bugarske*, zahtjev br. 39272/98, presuda od 4. prosinca 2003.
2. Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 112/2017-7 od 29. listopada 2020.
3. Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 230/06-7 od 8. lipnja 2006.
4. Vrhovni sud Republike Hrvatske, I Kž 881/06-3 od 1. travnja 2008.
5. Županijski sud u Varaždinu, 2 K-4/12-74 od 28. svibnja 2013.

6. Županijski sud u Varaždinu, 2 K-99/11-84 od 3. veljače 2014.
7. Županijski sud u Varaždinu, K-11/2019-98 od 26. studenog 2019.
8. Županijski sud u Varaždinu, K-13/17-53 od 15. studenog 2017.
9. Županijski sud u Varaždinu, K-19/15-121 od 14. srpnja 2017.
10. Županijski sud u Varaždinu, K-20/16-59 od 17. svibnja 2017.
11. Županijski sud u Varaždinu, K-21/2020-20 od 18. lipnja 2021
12. Županijski sud u Varaždinu, K-22/21-14 od 16. rujna 2022.
13. Županijski sud u Varaždinu, K-26/10-62, od 13. srpnja 2012.
14. Županijski sud u Varaždinu, K-27/09-188 od 9. listopada 2012.
15. Županijski sud u Varaždinu, K-27/17-46 od 8. veljače 2018.
16. Županijski sud u Varaždinu, K-28/12-155 od 18. lipnja 2013.
17. Županijski sud u Varaždinu, K-33/14-59 od 10. lipnja 2015.
18. Županijski sud u Varaždinu, K-5/15-114 od 25. listopada 2016.